

Diss. 4°
3006 (20^y)

10⁰ Diss. 3006
(20⁴)

Albrecht

3006.
40 204
DISPUTATIO PHILOLOGICA
DE

12
VARIO MOSIS
IN MONTEM SINAI
ASCENSU

ad illustranda nonnulla Pentatevchi loca Exod. 19.

QUAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DOMINO

GVILIELMO HENRICO

DVCE SAXONIÆ, JULIACI, CLIVIÆ,
MONTIVM, ANGARIÆ, WESTPHALIÆ
RELIQVA.

PRÆSIDE

JOH. REINHARD RVS,

LL. OO. P. P. O.

PRO-RECTORE ACADEMIÆ MAGNIFICO
COMMILITONVM EXAMINI

AD DIEM FEBR. MDCCXVI.

subjicit

A. & R.

JOH. GEORGIVS Albrecht/
MOENO-FRANCOFVRT.

JENÆ, Typis PAULI EHRLICHII.

DISPUTATIO PHILOSOPHICA

DE

VARIOMOSIS

INMOMENTIS

ASCENSU

ad illustrandum Perceptum de loco

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO

SEBASTIANO KUNZE AC DOCTO

DOMINO

GUILIELMO HENRICO

DUCE SAXONIE, IVIACI, CIVIS.

MONTIVM, VNGARIE, WESTPHALIE

RELIGIO

PRÆSIDEN

IOH. REINHARD RVS,

LL. O. P. O.

PRO-RECTORE ACADEMIÆ MANNIFIC

COMMISSIONVM EXAMIN

AD DUM - FIRM. MDCCLXX

Supra

A. G. R.

IOH. GEORGIUS

MONTIVM - TRANSCURT

LEWIS TYG FAVEL - BRICHIL

PP^o

De vario Mosi in Montem Sinai ascensu.

Ost emensa aliquot itinera, intra men-
sis unius & dimidii spatium, Israëlita
ex Ægypto manu excelsa & brachio
extenso egressi, perveniunt in deser-
tum Sinai. Egressi enim sunt ex Æ-
gypto mensis primi, *Nisan* sive *Abib*
dicti, die 15to per Num. XXXIII. 3. &
sub initium mensis tertii attingunt in
deserto Sinai montem isti cognomi-
nem Exod. XIX. 2. Et quidem in nocte istum decimum
quintum diem præcedente se accingunt ad proficiscendum ex
Ægypto, teste Exod. XII. 31. 41. Deutr. XVI. 1. nim. illico,
cum circa medium noctis illius, post cæsa primogenita, eju-
latus concitaretur per totam Ægyptum, compellerenturque
Israëlita supplicibus Ægyptiorum precibus, ut emigrarent, re-
culas illi suas componebant, ergastulum derelicturi, adeoque
luce solis exoriente, limites Ægypti deferere fere poterant. Ea-
que propter alibi v.g. Exod. XII. 31. 41. 51. c. XII. 3. Num. XXXIII. 3.
dicuntur בין *interdiu* emigrasse ex Ægypto. Sumto nimi-
rum *diei* vocabulo, aut pro die civili, 24. horarum decursu

A

cir-

circumscripto, quo in sensu & alias sæpius, & vel solo Gen. I. 5. 8. 13. 19. 23. 31. II. 2. Exod. XX. 8. 10. occurrit, aut *emigrationis* voce in eo sensu accepta, ut notet ipsum ex Ægypti terminis excessum, ad quos, dum convasatis rebus suis, venirent, dies factus erat. Nam media nocte propter interfectorem non licebat Israelitis e foribus domus egredi Exod. XII. 23. sed illis permanendum erat ad tempus matutinum ib. v. 22. illud scilicet quod Ruth. III. 14. ita describitur, quo unus alterum non cognoscere potuerit. Longius vero petita censetur ingenio, si alioquin interpretis judaici ABARBENELIS sententia, qua locum Deutr. XVI. 1. parenthesi facta, ita vult exponi, ut *noctis* vocabulum non respiciat Israëlitarum emigrationem, sed agni paschalis comestionem, q. d. & *facies Pascha Domino Deo tuo* (*quoniam mense Abib eduxit te Dominus Deus tuus*) *noctu*. Refragatur enim isti expositioni accentuatio, dum is majorem distinctionis valorem לילה in לילה tribuit, quam לילה in לילה. Quod si לילה ad faciendum pascha referri deberet, necessum fuisset, ut in fine parentheseos atnach collocaretur, quo illud vocabulum discerneretur rectius ab Israëlitarum educatione: Nec ita consulitur reliquis supra productis Scripturæ locis luculentissimis, quæ noctu Israëlitas emigrasse ajunt. Nec satis quadrare videtur res ipsa ex mente ABARBENELIS, quoniam paschatos, ut ita dicam, confectio, plures sub se actus comprehendit, qui omnes *noctu* perfici nec poterant, nec debebant, ut ut comedendum illud esset noctu, nisi vocem לילה in latiori sensu pro tempore pomeridiano accipere velis, prout habetur, Jos. II. 2. coll. v. 5. ubi tamen ne sic quidem satis fiet dubio omni. Quare Scriptura S. de universo circa pascha negotio diversimode loquitur, immolationem illius ad tempus, quod בין הערבים appellat, rejiciens. Sed altioris videtur indaginis, quoniam in sensu Num. XXXIII. 3. 15 ta illa dies, qua Israëlita Ægyptum relquerunt, appelletur *secundus paschatos*, quem primum fuisse constat ex Exod. XII. 18. & Deutr. XVI. 4. Videlicet palam esse videtur ex locis istis inter se collatis sedulo, ali-

aliquando paschali festo accenferi quoque diem immediate isti festo prævium, in cuius vespera agnus fuerit maētandus, ut post solis occasum ipso isto, qui primus festi proprie loquendo erat, comedi posset, qua ratione deinceps dictus jam dies, festi secundus appellari potest ac solet. Offendimus hanc loquendi rationem quoque in N. T. dum Matth. XXVI. 17. inquit: *Ἰν δὲ πρῶτῃ τῶν ἀζύμων accesserunt discipuli Jesu ad illum, dicentes eidem: ubi vis, ut paremus tibi pascha comedendum.* Nam primus azymorum & primus paschatis dies quasi synonyma usurpari, docet Marc. XIV. 1. scribens *ἦν δὲ τὸ πᾶσχα καὶ τὰ ἀζύμα μετὰ δύο ἡμέρας* ac ibidem v. 12. manifestissime utrumque conjungens verbis: *καὶ τῇ πρῶτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων ὅτε τὸ πᾶσχα ἐθύον*, ubi disertè legitur, in ista prima azymorum die pascha fuisse maētatum. Adde quoque Luc. XXII. 7. Quemadmodum igitur in li. cc. dies preparatoria vocatur dies azymorum, quoniam quicquid sub illius vesperam peragi debebat, pro ipsa die festi prima peragebatur: Ita prorsus apud Moſen Num. XXXIII. 3. res habere videtur.

§. II. Ex quo autem Israēlitz pertigerant ipso novilunio post exitum tertio ad montem Sinai, hærebant ibi ad montis illius radices per annum integrum, demtis decem diebus. Anno enim secundo, inde ab exitu ex Ægypto, mense secundo, ejusque mensis die vigesimo, digressos illos esse à monte Sinai, & castra movisse aliorſum, testatur Moſes Num. X. 11. Ordinatus ex hoc monte fuit universus fere cultus leviticus, latæque leges tantum non omnes sapientissimæ, quibus gens Israēlitica præ aliis superbire poterat, per Deutr. IV. 6. 7. 8. Quæcunque enim inde ab Exodi C. XIX. & per totum Leviticum usque ad Num. X. 11. describuntur, illa omnia acciderunt in deserto Sinai, ac proinde DEum venerantur Auctorem, quæque ibidem sancita ac jussa. Nam hic Moſes in montem novies ascendit, familiariterque ibi cum Deo collocutus, in mandatis accepit, quæ cum populo agere, & quomodo tum cultum, tum politiam instruere deberet.

Qui ascensus Moſis varius, atque vel novies repetitus, cum paucis rite atque uti par eſt, diſtinguatur, nos brevibus circa hoc argumentum occupabimur, ita, ut ἀξιολογητέον quæpiam (nam omnia perſequi velle, & vel obiter attingere, volumen requireret, nec ei ſufficerent pagellæ, intra quas nos coarctamur, pauca) ſuccincte ſimul perſtringamus.

§. III. Primus Moſis in montem Sinai aſcenſus ſiſtitur nobis ab eodem Exod. XIX. a v. 3. uſque ad 8. circa fin. Eſtque dies, in quo ille contigerit, equidem in textu non κατὰ πρότερον expreſſus: veruntamen per voces בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי tacite inſinuatur. חֹדֶשׁ enim absolute poſitum inferit ipſum novilunium, ſeu primum menſis diem: prouti vox occurrit, 1. Sam. XX. 5. Hof. II. 13. c. V. 7. add. Luc. I. 26. quem vocis uſum quoque obſervat ABENDANA in ſuis *ad Michl. jophi not. ſup. h. l.* illamque hic loci ſignificationem exigit mox ſubjectum בַּיּוֹם הַזֶּה. Cum enim nullus alias in toto contextu dies ſit definitus, neceſſum eſt, ſtatuamus illum in בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי latitare. Eo autem ipſo die, quo ad montem venerunt, aſcendiſſe etiam Moſen aſſerimus, quum textus alterius cujuſdam diei nullum habeat veſtigium, nec opus ſit diem unum pro caſtrametatione concedere, cum Moſes, caſtra populo metante, aſcendere potuerit, nec textus innuat aliud. Scite in hanc rem diſſerit Magnif. Dn. D. DANZIVS noſter in *programme Pentecoſt. 1714. p. 7.* ſcribens & hoc ipſo (primo menſis tertii die) Moſes in montem aſcendiſſe dicitur Exod. XIX. 3. ſeqq. Pontificiorum nonnulli interpretes, nominatim RIBERA *l. V. de templo c. 7.* Vulgatum ſuum interpretem, hic plane textui avthentico conformem, ſiniſtre accipiunt de die tertio, opinati: eadem die ſc. tertia menſis tertii Iſraëlitas ad montem Sinai perveniſſe. Cuius loquendi rationis, an ullum queat produci idoneum ex ſacris exemplum, merito dubitamus. Longius tamen adhuc, quam illi, a vero abire videtur CLERICVS in Exod. XIX. 1. ad voces ipſo die, ita commentus: *hoc eſt die decimo quinto tertii menſis: nam primi decima quinta luna exierans Agypto, ut docemur Exod. XII.* Et

Et tabb. chronol. in historiam quatuor posteriorum librorum Mosi eadem repetit his verbis: *tertii mensis decimo quinto die pervenerunt Israëlita ad aliam mansionem qua fuit XII. Sinai, ubi lex data est Exod. XIX. & seqq.* Sed parum sibi constans videtur in hac sententia, quoniam super Num. X. 12. ita habet: *venerunt in Sinaiticam solitudinem primo die tertii mensis anni primi, ut docet Moses Exod. XIX. 1. itaque manserant illic per undecim menses & viginti dies.* Quæ quomodo cohæreant, & invicem componi debeant, ipse viderit. Non enim, si decimo quinto die mensis tertii Israëlita ad montem pervenissent, & anno secundo mensis 2 di die 20 mo ab eodem digressi essent, dici potuissent ibi hæsisse per menses undecim & viginti dies, sed tantum per menses undecim & quinque dies.

§. IV. In hoc ascensu primo Moses in montis verticem non videtur pervenisse, quoniam ascendenti de monte acclamasse legitur supremum Numen Ex. XIX. 3. nam si ipsum montis fastigium affecutus fuisset Moses, non posset DEus dici eidem acclamasse *de monte*. Per pauca sunt, quæ in hoc ascensu gesta esse Moses ipse commemorat vs. 4. 5. 6. Quibus verbis cum in memoriam revocat Israëlitis præstita jam iisdem beneficia, tum pollicetur varia adhuc præstanda, siquidem voci legislatoris supremi fuerint obsecuti. Tunc enim peculium eos suum regnumque sacerdotale futuros, pronunciasse ait DEum. Et qua in re consistere debeat regnum illud sacerdotale, sive ut Petrus 1. Epist. II. 9. τῆς LXX. secutus, effert βασιλεῖον ἱεργάτευμα, explicat verbis mox subiectis שִׁדְרָן וְיִנְי. His enim docet, Israëlitarum uti regnum, ita & sacerdotium neutiquam inferre hoc, ut quisque illorum sibi arrogare queat potestatem administrandi regnum, aut sacrificia offerendi, reliquaque munia sacerdotibus propria subeundi. Nullo enim non tempore detestatus est DEus μοναρχουάχης pariter atque illos, qui, constituto sacerdotio levitico illius partes in volare ausi sunt, quod vel Regis, ceteroquin non mali, Vfiæ, seu, ut 1. Par. III. 12. coll. cum. 2. Par. XXVI. 1. ff. dicitur, Asariæ exemplum nos condocere potest. Hic cum 2. Par. XXVI. 16. ff.

sustineret suffitum facere coram Jehovah, quod officii genus sacerdotibus vindicaret Deus Num. XVIII. 7. adeo indigne hoc tulit severum Numen, ut lepræ plaga propterea percussus, solitarie habitare necessum haberet per omnes dies vitæ suæ. Deus igitur per adjectam gentis sanctæ circumscriptionem, præmissamque peculii vocem monstrare voluit, tale se illos regnum sacerdotale constituere, quod sensu mystico s. spirituali regnet, carnis cupiditates compescendo, affectusque pravos coercendo, & sacerdotio tali fungatur, quo quisque sistat se ipsum hostiam Deo gratam acceptamque Rom. XII. 1. adoleatque laudis thymiamata Deo ex corde puro menteque non fucata. Quod Hoseas Cap. XIV. 3. ita effert: נְשַׁלְמָה פְּרִים שְׂפָתֵינוּ quod vulgo vertunt *reddemus tauros labiorum nostrorum*, aut, si mavis ex accentuum consilio, præsertim cum פְּרִים in statu absoluto legatur: *reddamus tauros labiis nostris*, h. e. laudis sacrificia Deo offeramus, quæ magis ipsi grata erunt, quam hostiæ pinguiissimæ magno numero immolatæ. Quod præclare jam observatum est HVG. GROTIUS *super h. l.* Scripturæ Sacræ in more positum est, subjecto subinde addere prædicatum, quod saltem in sensu proprio eidem parum competit, & vice versa; ut significet, vel hoc vel istud improprie accipiendum esse. Ex quamplurimis Scripturæ locis exemplo esse poterunt vel hæc pauca: Matth. VII. 4. 5. trabs proprie ita dicta parum apta est, quam quis ita in oculo gerat, ut non sentiat. Quid quæso rei camelo cum foramine acus Matth. XIX. 24? neque tamen propterea opus, ut contra sensum vocis perpetuum ex animali quadrupede, molis haud vulgaris & gibboso, efficias rudem densum; quantumvis prædicatum huic magis respondere videatur, quam illi. Huc quoque pertraho Hebr. VI. 19. ubi inducti viri quidam doctissimi prædicato, εἰσερχομένη εἰς τὸ ἐσώτερον τῆς κατὰ πετάσματα, per ἀγκυραν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆτε καὶ βεβαίαν intellectum voluerunt clavum, ex quo velamen illud, quo sanctum sanctorum à sancto discretum fuerit, pependerit; sine cau-

causa, quantum assequor. Et, quid quaeso rei est Hebr. XIII. 15. *Θυσία ἀνέσεως*, numquid enim laus immolari jugulari-
que potest? quæ vis est vocis *Θυσία* proprie acceptæ, cœu re-
cte arguunt Interpretes ad Hebr. XI. 4. coll. Gen. IV. 4. ad-
versus præposteram GROTII in locum Genes. citatum in-
terpretationem vocis *ומחלבהן*. Quæ si ad Hoseæ locum ob-
serventur, dubium saltem tantum non emerget, ut vel cum
LVD. CAPELLO literis mutatis pro *פרי* legendum
censeas *פרי*, vel contra analogiam grammaticam *פרי* *פרי*
convertas in *פרי*, si vel maxime in confesso fuerit Pau-
lum Hebr. XIII. 15. suum *καρπὸν χειλῶν* hinc desumfisse,
quod tamen dici poterat citra V.T. allegationem de suo adje-
cisse, aut petiisse ex Ies. LVII. 19. Quid enim obstat, quo-
minus dicas, Apostolum æque, ac LXX. eodem modo red-
dentes, sensum paulo clarius exprimere voluisse, quod vel
millies ita factum esse, in vulgus notum est, ut ipsæ etiam li-
teræ non nihil videantur mutatæ. Exempla uno plura sup-
peditat historia Evangelica & Actuum Apostol. Cap. VII. at-
que XIII. cum V. T. collata. Et huc pertinere mihi videtur
adductum supra Petri ac LXX. *βασιλεῖον ἱεράτευμα* pro
Hebr. *ממלכת כהנים*. ut procul alia accersere sit prorsus
supervacaneum. Sensus enim loci Hoseæ idem erit, qui ex-
primitur à Davide Ps. CXVI. 12-17. & Jon. II. 10. coll. Ps. LXIX.
31. f. Ut non necessum sit dicere cum POCOCCIO in *miscell.* ad
portam Moysi p. m. 70. *τὸ καρπὸς* h. l. pro *καρπῶμα* & *καρπῶσις*
positum esse. Sistuntur enim Israëlita ex patrio solo extor-
res v. 2. & ob miseriam suam ingemiscientes, q. d. GROTIUS
super h. l. præclare observante: *non possumus in hoc exilio tibi*
offerre boves in sacrum εὐχαριστικὸν, sed pro bobus offerimus pia
verba gratias supplices agentia.

§. V. Non videtur Moses in hoc ascensu diu mora-
tus apud DEum, sed illico, cum hæc pauca accepisset po-
pulo annuncianda, descendisse, eodem adhuc die, quo cæ-
perat ascendere. Quamvis enim plerique & Judaicorum &
Christianorum Interpretum velint, altero demum post die
Mo-

Mosen ad populum descendisse, adeo, ut mensis tertii die tertio iterum ad Deum in montem concesserit: Nullum tamen hujus sententiae, & ne quidem levissimum, in textu vestigium deprehenditur. Adeo, ut nulli dubitemus in hoc ipso die mensis tertii primo, post exploratam populi mentem, Mosen denuo Deum in monte adiisse. Cum textus hic non insinuet aliud, nec res ipsa contrarium requirat. Perpauca quippe erant, quae Dei nomine, convocatis Israëlitarum senioribus, Moses de monte redux, iisdem proponeret v. 7. pauciora, quae in ascensu ad Deum secundo responsi loco perferret, v. 8. 9. expressa. Cohærebunt omnia, quae in his versibus exstant, rectissime, si extrema v. 9. reddideris in plusquamperfecto *postquam renuntiasset* (Moses) *verba populi lebova*. Nec tautologia oritur inter v. 8. & 9. in v. enim 8. dicitur, quod Moses, populi declaratione audita, se accinxerit ad eam Deo in montem perferendam; in v. 9. autem repetitur, quod illud praestiterit actu ipso. Quin existimamus, etiam hoc ipso die, Mosen ad populum cum mandato illos sanctificandi, & ad Decalogum audiendum præparandi, rediisse, adeoque huc referre non dubitamus illa omnia, quae Exod. XIX. 10-16. subjiciuntur.

§. VI. Equidem novimus, & hic plerosque, etiam sagacissimos scripturae Interpretes, aliter sentire, ac docere, Mosen mandatum de præparando ad recipiendam legem populo, accepisse die tertio mensis tertii, ut ut ipsismet non satis conveniat, quomodo dies istos tres priores ordinare velint. Io. enim LIGHTFOOTVS in *Spicilegio ad Exod. sect. 25. Tom. I. opp. edit. lat. Roterod. f. 175. a. & b.* opinatur: *die secundo mensis (tertii) & adventus eorum (ad montem Sinai) Mosen ascendisse in montem illum vocatum à Domino v. 3. & postquam descenderat (eodem die) retulisse ad populum verba DEI. Die mensis tertio Mosen iterum in montem adscendisse v. 9. & mandatum accepisse populum sanctificandi, quod eodem die factum sit.* Quam sententiam suam brevius ita exponit in *Chron. temporum & ordine textuum V. T. super Exod. XIX. ib. fol. 28. primo*

primo mensis Sivan die Israel pervenit ad Sinai: secundo die Moses vocatus à Domino, ascendit montem, loquitur cum DEo, & ubi descendit, refert verba Domini ad populum: Tertio die ascendit, & refert populi responsum ad DEum. Alii tamen haud minus celebres, clarissima vers. 3. coll. vers. 1. litera inducti, statuunt, ipso adventus die, mensisque tertii primo, Mosen ascendisse. Et licet fingant, die demum secundo, Mosen ad populum rediisse, adeoque die tertio, populi responsum ad DEum pertulisse: hæc tamen omnia citra præviam Scripturam dici docerique arbitramur. Hæc quippe, cum diem tantummodo primum v. 1. & tertium v. 11. 15. 16. commemoret, & ita quidem commemoret, ut cum hodierno & crastino die in v. 10. manifestissime jungat; adeo absolute autem vix appellatura fuisset diem, quo lex lata est, tertium, si mensis ille sextus fuisset: Nobis plane persuademus, propius ad scripturæ mentem accedere illorum sententiam, & simplicius fluere, qui tertio mensis tertii die, legem decalogicam ajunt promulgatam esse. Præcipit sane DEus in hoc altero adfensu, quo demum cunque die is etiam factus fuerit, sanctifica populum hodie & cras, ut die tertia parati sint ad legem audiendam v. 10. & 11. Quod si ergo dixeris, tertio die montem rursus conscendisse, eodemque ad populum rediisse, Deique mandatum exposuisse, non video, quomodo sextus mensis Sivan dici queat legis promulgatione illustris, prout habet LIGHTFOOTVS loco postremum cit. scribens: quarto & quinto die sanctificat populum, & limite montem sepit. Et mox: die sexto mane mensis Sivan decem præcepta data sunt. &c. ac loco primum cit. die, inquit, mensis tertio Moses iterum in montem ascendit, & mandatum accipit populum sanctificandi, quod eodem die factum est, quarto autem & quinto, & sexto mane decem præcepta sunt data. Quæ verba, mendo, quod in vocula autem subesse suspicamur, etiam sublato, vix cum Mose conciliare poteris, cum hac ratione non in tertium, sed quartum usque diem dicendi fuissent sanctificandi. Vidit forte difficultatem hanc B. CALOV.

in *Bibl. Ill.* super *Exod. XIX. i.* cujus hanc in rem verba hæc sunt: *advenerant Israëlita die prima mensis tertii, i. e. Sivan, quem sensum probat Abulensis, altero die Moses ascendit ad DEum, & accepit mandata Dei ad populum, tertio congregavit seniores populi, iisque exposuit mandata DEI v. 7. 8. quarto iterum rediit ad DEum, ut referret responsionem populi vers. 9. & 10. sexto die mensis Sivan lex promulgata est.* Nec videmus sententia istius, quod lex promulgata sit die sexto, ullum aliud fundamentum, quam Judæis pariter ac Christianis vulgoreceptam opinionem, quod legis promulgatio, in diem ab exitu ex Ægypto quinquagesimum necessario incidere debeat, quam vero nos putamus incertissimam, & cum propria ita sentientium hypothese vix conciliari posse eandem, judicamus. Hoc certe fundamentum sententia illius prodit B. CALOVIVS loco jam dicto. *Nam, inquiens, inter omnes Interpretes de eo convenit, vox ὁ δέκατος factam esse quinquagesimo die post exitum ex Ægypto.* Quam vero arenosum sit hoc fundamentum, nemini fere non, ad textum attendenti, constare poterit nullo negotio. Cum enim per superius dicta abunde pateat, egressos esse Israëlitas die decimo quinto mensis primi seu Nisan, ita, ut nocte, qua incipiebat dies illa, componerent reculas suas, ac iter ingrederentur, quo, luce vix exorta, limites Ægypti extremos attingerent; hinc consequitur, dies adhuc sedecim restare ex mense primo, usque ad illius extremum; Sive igitur secundo mense fiat aut Sivo dicto 29. dies, ut vulgo solent, sive pariter ac primo triginta dederis, (quod nos stilo scripturae & Mosis convenientius judicamus, argumento loci *Gen. VIII. i. 2. 3. 4. coll. cum Cap. VII. ii. & v. ult.* ubi quinque menses leguntur confecisse 150. dies,) plusquam 50. dies, additis de mense tertio *Sivan* sex, emergunt, videlicet vel 51. vel 52. Voluit & huic dubio occurrere B. CALOV. in *Bibl. Ill.* ad *Exod. XIX. v. i.* scribens: *numerentur à secundo die azymorum, vel decimo sexto die mensis primi.* In quo autem diserta scripturae litera refragatur, quæ Israëlitas ait die decimo quinto primi mensis, adeoque non
secundo

secundo, sed primo die azymorum, ex Ægypto emigrasse Num. XXXIII. 3. Quodsi ergo cum B. CALOVIO secundi mensis pariter dies 30. numeraveris, addiderisque sex mensis tertii, prodibunt itidem 52. Si vero volueris mensi secundo non nisi 29. dare, & ex mense tertio, ut volumus, tres tantum admittere, habebis non 49, uti numerat aliorum calculum hic correcturus, ipse tamen corrigendus SANDHAGEN in *werthen Tod einiger Heiligen* p. 598. sed 48. tantum. Atque hoc judicamus verum legis promulgatae tempus esse, diem videlicet aut 48. aut 49. ab exitu ex Ægypto.

§. VII. Hinc æque mihi falsum videtur istud assertum plerorumque, quo ajunt, quinquagesimo ab exitu die legem latam esse: ac dicunt vulgo, illum ipsum esse diem festi pentecostalis primum, quippe quod festum in memoriam legis latae celebrandum fuerit. Exploratum enim habemus ex Levit. XXIII. 15. pentecostale festum in diem à secundo paschalis die quinquagesimum incidisse, ex quo aliquamdiu post legem à DEO latam Exod. XXIII. 16. 17. & Cap. XXXIV. 22. 23. institutum fuit. Notanter dicimus *aliquamdiu* post legem à DEO latam institutum esse pentecostes festum. Nec enim audemus adstipulari B. CALOVIO in *Bibl. Ill.* ad Exod. XXXIII. 17. errorem vulgarem de festi pentecostalis fine expugnaturus, scribenti: *ad minimum 130. dies elapsi erant ab egressu, cum de Pentecoste primum Moses ad Israëlitas retulit: quod post 80. a promulgato decalogo dies demum factum.* Utut pro hac sent. laudet B. AFFELMAN-NVM *diff. de Persona Spiritus Sancti* 1620. Rostochii habita in *μεγαυλῶ*; & sua repetat ib. super Act. II. 1. Non enim satis attendisse videtur b. Vir ad v. 14. & 16. Exod. XXIII. in quo expressa est festi collectionis frugum, i. e. pentecostes, mentio, in ascensu Moysis quinto, qui alter erat à lege jam dum quidem, sed non diu ante, lata. Cum, quæ Exod. XXXIV. habentur, ad nonum & ultimum ascensum pertineant, contineantque repetitionem variarum, jam ante Israëlitis datarum, præceptionum. Et si, quod B. CALOVIO accidit, præter-

misso, quod coram oculis erat, Exod. XXIII. delapsi fuerimus ad Cap. XXXIV. statuerimusque per ἀβλεψίαν ibi demum Pentecosten institutam, non 80. sed 120. post legem promulgatam diebus minimum illam sancitam diceremus. Nam ter quadraginta dies exegit à legis promulgatione Moses apud DEum in monte Sinai, priusquam ad populum perferret, quæ Exod. XXXIV. in mandatis acceperat. vid. ib. v. 28. coll. cum Deut. IX. 18. Cap. X. 10. & Exod. XXIV. 18. de quibus autem infr. pl. Neque dubia hæc nostra effugit B. FRANZIVS *de interpret. Script. orac* 121. p. m. 1105. seq. quem ducem secutus videtur B. CALOV. ll. cc. Putat quidem ille, quamvis Moses in primo suo in montem ascensu, cum ibi moraretur 40. dies & noctes, acceperit mandatum de Pentecoste, non tamen quicquam de eo Israëlitis constituisse, nisi demum post secundum Mosis, 40. dies & noctes in monte commorati, descensum. In quibus vero assertis b. Viri, παρορμήματα diversa videntur notanda. Vtpote quod opinatur: leges illas ceremoniales & forenses, quas Moses Exod. XXI. XXII. & XXIII. ex DEO audivit, datas ei esse, cum ascenderet in montem, 40. diebus ibidem primum commoraturus. Cui sententiæ initium Cap. XXIV. obesse videtur, ubi, post auditas perceptasque has leges, Moses una cum Aaron Nadab & Abihu, itemque LXX. Senioribus Israël ascendere jubetur. Hos cum ex monte iterum dimisisset Moses, tum denique legitur in monte mansisse 40. dies ac noctes Exod. XXIV. 18. Deinde fallere & hoc videtur, quod Moses acceptas divinitus leges populo non exposuerit. Licet enim expressis verbis illud factum esse non legeremus, juberet tamen hoc & exigeret, ut credamus, perspecta Mosis fides, Deoque ipsi probata. Significavit enim res longe minoris momenti, quas tum in mandatis accepit, populo. Præterea vero in contrarium hic prostat clara Scripturæ litera Exod. XXIV. 3. seqq. qua Moses dicitur populo recensuisse omnia verba Jehovæ & judicia, eaque in libro quodam expressisse, & post hæc peracta demum conscendisse montem cum Aarone &c. vers. 9.

§. VIII. Certum quoque est, nuspiam in tota scriptura significari, Pentecosten in memoriam legis latæ sacram agendam fuisse, cum ex adverso sæpius festum messis, scil. jam peractæ, audiat. Celebrandum igitur fuit pentecostale festum die quinquagesimo à secundo paschatos die, qui erat decimus sextus mensis Nisan, & lex promulgata est die 48. aut 49. à primo paschatos die, five a decimo quinto mensis Nisan, quo, cæsis in præterita nocte primogenitis, exierant Israëlitæ, & in eundem hebdomadis diem incidit, in quem secundus paschatos. Videlicet, si secundus festi paschalis diēs in Sabbathum hebdomadale incideret, ut ex Luc. XXIII. 53. 54. it. Marc. XV. 42. & Luc. XXIII. 55. 56. pariter Ioh. XIX. 31. nec non Matth. XXVII. 62. Marc. XVI. 1. & Luc. XXIV. 21. inter se collatis, contigisse novimus in paschate Salvatoris *σαυρωσιμω*, in idem quoque cadebat pentecostes initium. Viderint ergo alii, quomodo has duas pervulgatas hypotheses conciliare velint, quum dicitur Spiritus S. effusus in Apostolos prima pentecostes die, & nihilominus iidem hoc accidisse volunt die dominica, cui, in locum Sabbathi judaici surrogatæ hinc auctoritatem conciliare nituntur; frustra, Christum Judæorum agnum paschalem vel uno die, vel biduo anticipasse, contendentes.

§. IX. Posteaquam sic satis constare nobis videtur de die tertia mensis tertii, qua legem divinitus promulgatam edidit Moses, progrediendum jam nobis erit ulterius, & dispiciendum, quomodo exorto die isthoc tertio, sub lucem matutinam, Moses universum populum eduxerit ad montis Sinai radices, sepe prius iisdem circumducta. Cumque populus in castris adhuc existens, mirando hoc phænomeno, dum audiret fragorem tonitruum, videretque fulgura & atram nubem monti incumbentem, exterritus esset admodum, ac nihilo secius obviam procedere deberet Domino in montem descendentem, facile assequetur quivis conjectura, quam trepido animo ducem suum Moysen comitatus fuerit ad montem, præfertim, quum DEo in montem descendente, ille non fumi-

garet faltem, sed trepidaret quoque, ac magis magisque invalesceret tubæ sonus. Prouti hæc recenset Moses Exod. XIX. 16-20. Quod si enim vox Dei h. e. tonitru (conf. Psalm. XXIX. 3. seqq.) ita percelluit animos protoplastorum, ut propter illam magis magisque ingravescentem (vide de voce תִּהִי Exod. XIX. 19. Jer. XLVI. 22. Ezech. I. 13. Proverb. XXIV. 34.) absconderent sese post arbores, iram DEI, si qua fieri posset, effugituri; quid non hic in tot terriculamentis concurrentibus terroris incussum putes animis Israëlitarum, non secus ac protoplastorum, peccati sensu jam à DEo aver- sis? ut latibula potius quarere, quam in DEI ita tonantis con- spectum prodire voluissent procul dubio, nisi eosdem quasi invitos in apricum protraxisset magnæ apud illos auctoritatis Imperator Moses.

§. X. Vix autem populus ad montis radices pervene- rat, cum Deus in montem descenderet, & Mosen horror cor- riperet, ob visa hæc terribilia, ceu testatur divus Apostolus Paulus Cap. XII. 21. in epistola, quam Petro 2. Epist. III. 15. te- ste, κατὰ τὴν αὐτῶν δοθεῖσαν σοφίαν ἐγραψεν iis ex gente Ju- daica, qui per Pontum, Galatiam, Cappadociam & Bithy- niam dispersi erant, ceu colligimus ex 1. Petr. I. 1. coll. 2. Petr. III. 1. Verba enim Mosis apud Paulum expressa hæc sunt ἐκφοβός εἰμι καὶ ἐντρομέο. Quæ, cum in V. T. facile obvia non sint, crucem fixerunt Interpretibus, unde illa ha- buerit Apostolus? Nam quod B. SEB. SCHMIDIUS *super Epist. ad Hebr. l. cit.* vult respici Deutr. IX. 19. illud infra, ubi de quadragesimali Mosis penes DEum commoratione a- getur, minus huc quadrare ostendemus. Non displicet no- bis PAREI & B. nostri GERHARDI sententia, qui ex con- nexione verborum Exod. XIX. 19. hæc eruta putant, & quan- do SEB. SCHMIDIUS l. cit. iisdem objicit, *sine traditione, aut nova inspiratione neminem elicere potuisse quid certi de eo, quod Apostolus hic habet*, nos utrumque admitti præterea posse, au- tumamus. Neque enim verendum est, ut, traditione ad- missa, tollatur Θεοπνευσία; Nam si illam non tollit sensualis

& experimentalis cognitio, quam Mosi & Apostolis in ple-
 risque, quæ describunt, vix denegabit quisquam; ecquo-
 modo istud faceret traditio? Moses sane propterea, quod
 ὅσα πνεύματος perscripsit gesta cum DEI populo in Ægypto &
 sub exitum, non amisit eorum notitiam, quam habuerat antea.
 Nec propterea traditio & revelatio sunt duo Scripturæ principia,
 sed sibi invicem subordinantur, eruntque cuncta in solis dis-
 co posita, si modo attenderis obviam in quibusvis theologo-
 rum libellis distinctionem inter inspirationem ad sciendum &
 ad scribendum. In Paulo tanto minus negaret quis cogni-
 tionem rerum variarum ex traditionibus, cum ipse se per-
 hibeat Act. XXII. 3. in patria lege à Gamaliele edoctum cum
 cura, profiteaturque palam, se Phariseum fuisse Actor. XXVI. 5.
 XXIII. 6. Phariseos autem traditionibus παρατηροῦντας
 conservandis operam dedisse, ex Matth. XV. 3. ff. itemque
 Cap. XXIII. fere toto discimus. Illam vero ipsam notitiam ab-
 jecisse, quando, à Spiritu divino actus, hæc istave scripto con-
 signavit, probari neutiquam poterit. Nomina certe Mago-
 rum Ægyptiacorum Jannes & Jambres 2. Tim. III. 8. per
 traditionem apud Judæos asservata fuisse docet Targum IO-
 NATHANIS in Exod. VII. Quare etiam B. PFEIFFERVS
*D. V. P. II. Loc. XLVII. p. m. 952. fin. non vult inficias ire, tem-
 pore Pauli nomina illa etiam alibi literis consignata extitisse, neque
 id eum ignorasse.* Nullus etiam dubitavit. B. ANDR. SEN-
 NERTVS LL. OO. apud Witteberg. Prof. & Acad. Senior
*in disp. Philol. de iis, quæ fuerunt in arca fæderis ex locis 1. Reg.
 VIII. 9. & 2. Paral. V. 10. coll. cum Heb. IX. 4. quam Wit-
 teb. à. 1680. in auditorio majori ad d. Jun. A. & R. M. IO.
 MAIO Argentorat. ventilandam proposuit, §. 2. lin 9. fin.
 seqq. de materia urnæ ita differere: Sed dubium omne nobis
 eximit præsens locus ep. ad Hebr. expresse enim dicitur fuisse urnam
 auream. Vnde autem Apostolus id habuerit, in medio relinquimus, for-
 san ex traditione, ut nomina Jannes & Jambres, quemadmodum
 etiam in proxime præcedentib. Σουα. 5. ἱερὸν thuribulum vocat au-
 reum, quod apud Moysen non legimus.* Atque B. SEB. SCHMI-
 DIVS

DIVS *super Ep. ad Hebr. IX. 4. quæstionem movens, unde Paulus habuerit: quod thuribulum fuerit aureum, & in Sancto Sanctorum, cum in Exodo nihil ejus modi habeatur, licet thuribula à Mose legantur?* Postquam tres sententias adduxisset, ex quibus prima dicit, Paulum hoc habuisse extraditione, suam his verbis epicrifin subnectit, ex omnibus potius sententiis, (adeoque & prima illa) *aliquid sumo.* Et paulo post: *dico juxta primam sententiam Apostolum ex traditione vel experientia potius habuisse, quod thuribulum istud aureum fuerit.* Plane igitur acquiescimus in effato B. CALOVII in *Harm. Evangel.* quæ est in ejus *Bibl. Ill.* fol. 186. super Luc. I. 2. Θεοπνευσία cum illa (παρεδόσα vel traditione) probe consistere potest. Nam hæc (Θεοπνευσία) in actu scribendi accessit: nec sustulit, sed perfecit notitiā, quam habuere Sancti DEI amanuenses. Præsertim vero nobis hæc arridet sententia, cum & alia suppetant loca v.g. Matth. II. ult. XXVII 9. quæ vix aliter expediri satis commode queant.

§. XI. Dum aguntur hæc die tertio mensis tertii, priusquam adhuc promulgaretur lex decalogi, tertium DEUS Mosen evocat in verticem montis, eidemque denuo mandat, ut illinc ad populum digressus, eidem pariter, ac sacerdotibus, sive iis, qui ante constitutum sacerdotium leviticum, hoc munere fungebantur, patribus familias ac primogenitis, severe interdiceret iterum montem conscendere, non obstante hoc, ut Moses regerebat, quod sepimento jam munivisset illum, ne populus accedere posset. Speciatim vero sacerdotibus injungi vult, ut, si ad DEUM in officio suo appropinquare velint, sese sanctificent. Mosi vero & Aaroni optinem facit, velintne ipsi ascendere, dum lex promulganda foret, in montis cacumen. Quibus in mandato acceptis, voci divinæ, tanquam fidelis DEI servus in tota Dei domo Moses, Hebr. III. 5. extemplo obsecutus descendit, populoque ac sacerdotibus, quæ Numen venerabile injunxerat, exponit. Describit hunc tertium Mosi in montem ascensum, & quæ in eo acta Exod. XIX 20. usq; ad fin. Ex quibus ita breviter illustratis decidi potest, quam hic sibi nonnulli movent, quæstio, an
Moses

Moses & Aaron, quando Decalogum DEUS de monte promulgabat, abfuerint à populo, hæserintque penes DEUM in monte? Testatur enim expressa litera Exod. XIX. 25. coll. Exod. XX. 1. populi item ad Mosen supplex oratio, & hujus ad illum directa responsio Cap. XX. 19. 20. & inpr. 21. & narratio Deut. V. 22-28. Mosen una cum populo ad montis radices Decalogum audivisse divinitus promulgatum, & actu illo absoluto demum in caliginem, quæ montis verticem obtegebat Deut. V. 22. 23. concessisse iterum. Quare censemus verbum ועלית Exod. XIX. 24. non præceptive, sed permissive accipiendum, interpretandumve esse. Certum enim est, verba, quæ actionem exprimunt, sæpe de facultate ac permissione exaudienda esse, ceu post B. GLASSIVM aliosque docet summe Rev. Dn. D. DANZIVS. *Interpr.* §. 96. edit. plen. aut *synops.* §. 68. Et prout alias futurum non tantum per *will* Germ. sed etiam per *werde* efferri debet v. gr. Exod IV. 21. & passim in historia illa: ita sæpius quoque idem reddi debet permissive vid. Gen. IX. 3. Lev. XI. 2. 3. 9. 21. Vnde & B. LUTHERVS ib. v. 22. hebræa נתן אלהים מהם תאכלו reddidit: Bon denselben möget ihr essen. Obtinet hoc etiam ibi, ubi verbum צוה expresse additum legimus, e. g. Gen. II. 16. Si ergo præteritum conversivo stipatum, quod perinde se habet ac futurum, reddiderimus Exod. XIX, 24. *ascendas licet tu & Aaron tecum*, cessabit omne dubium. Nec enim vel Moses vel Aaron hac libertate, sibi divinitus concessa, usi videntur propter phænomena illa terribilia, nisi quum ipse DEUS diserte Mosen acciret. Et ne cum RIVETO adh. l. dicas, aliquousque ascendisse Mosen, ut tamen cum populo colloqui adhuc posset, obstat mandati (siquidem mandatum esse vult ille) divini litera expressa, qua Moses & Aaron jubentur ascendere אל רגל ה' Exod. XIX. 24. coll. cum. v. 20. Et numquid Aaron ausus fuisset refragari huic mandato divino, ut non comitaretur fratrem suum? incurrisset sane propterea correptionem divinam dubio procul, & quo minus deinceps sacerdotio potiretur, effecisset, cum nulla pœnitentia

tia ejusdem seriae hic vestigium appareat. Volunt quidem nonnulli contrariam nostrae sententiam probare ex eo, quod Paulus Gal. III. 19. Mosen appellat. *μεσίτην*, per cujus manum inter Angelorum dispositiones, lex fuerit lata. Ex quo collatis Deut. XXXIII. 2. & Ioh. I. 17. inferunt Mosen inter DEUM, & homines legem accipientes, medium quasi constitutum fuisse. Dubium vero est admodum, an per hunc *μεσίτην* Moses intelligi debeat, cum antiquissimi quique hæc de Christo potius acceperint, qui, stipatus Angelorum caterva Act. VII. 53. & Deut XXXIII. 2. de monte legem promulgaverit, ratione non prorsus omni destituti, vide vel solum Act. VII. 38. & Hebr. XII. 26. coll. 24. Sed posito etiam, quamvis non concessio, Paulum Mosen indigitasse: non video, quid impediat, quo minus in l. c. intelligi dicas non mediatorem in ipso actu legem voce articulata ferendi, sed potius mediatorem post peractam legis oralem promulgationem. Nam aorist. *διαταγείς* hoc plane non respuit. Mosen autem tunc mediatoris vice functum esse, subsequens ejus demum quartus ascensus docebit pluribus, & in confesso est, à Mose legem tabulis inscriptam bis ad populum ex monte delatam esse, ut ratione hujus Moses *μεσίτης* quam rectissime dici queat, & rectius quidem, quam si respiceres ad Exod. XIX. 24. quia ibi, Aaron Mosi jungitur, qui vero nusquam *μεσίτης* appellatur. Dicendus tamen sic quoque esset ex hypothese illa, quæ Mosen & Aaronem, ubi lex promulganda esset DEI ore, inter DEUM & Israëlitas medios intercessisse volunt. Quod Exod. XIX. 6. legimus, illius complementum ib. C. XXIV. 15. 16. 17. offendimus, si vel maxime non dixerimus, Mosen, cum legem enunciaret DEUS, à populo abfuisse. Quomodo enim atram nubem in ipso montis vertice ingressum populus, dum adhuc tubæ sonum audiret, reliquaue cerneret terriculamenta, compellare potuerit Exod. XX. 18. 19. seqq. vix comprehendi potest. add. Deut. V. 19. hemist. post & 20. seqq. quibus ipse Moses clarius edisserit, quomodo intelligi velit Deut. V. 4. 5. 6. Videlicet constat, his non respici legis promul-

mulgationem oralem, sed incisuram in duabus tabb. lapideis factam, & *וְכָתוּב* v. 5. non notare dictionem oralem, sed scripto consignatam. Si immediatam v. 5. & 6. connexionem uraere velles sine ratione, opponeremus nos nexum similem inter Exod. XIX. ult. & c. XX. 1. obvium. Act. VII. 38. quem postremo urgent *οἱ ἐξ ἐναντίας*, nil præterea dicit, quam quod Moses fuerit apud DEI filium in monte Sinai, cumque illo fuerit locutus, quod largimur libentissime; quod vero ibi apud Angelum illum increatum fuerit, dum viva & articulata voce pronunciaret Decalogum, non asserit Stephanus, nec audent asserere dissentientes, qui volunt, cum fratre Aarone *saltem aliquousque* ascendisse. Et qui fieret, quod nulla prorsus Aaronis, pariter penes angelum illum constituti, fieret mentio? Erronea igitur non videtur opinio, quæ statuit, *Mosen eo tempore, quo Decalogus (primum) promulgatus est, non in monte fuisse, sed in eodem loco & ordine cum populo constituisse*, saltem illa nobis nondum satis videtur profligata.

§. XII. Fallit autem oppido magni Vir ingenii HVGO GROTIUS, contendens Deum non immediate per Angelum pronunciasse Decalogum, quem proinde confutat merito B. CALOVIVS in B. I. ad Exod. XX. Ut mireris fere, qui IO. CLERICVS hujus, quas opposuit GROTIO, rationibus fusque deque habitis, pedibus in H. GROTII sententiam abire sustinuerit. Quem tamen & hic sui similem, h. e. variis se contradictionibus involventem, deprehendes, quippe super Deut. XVIII. 18. scribentem: *hoc primum velle videtur DEUS, Mosén, dum foret in vivis, internuncium futurum, nec ἀμέσως amplius allocuturum populum, largientemque hoc ipso ἀμέσως Deum ad populum locutum fuisse huc usque.* Nec enim apparet, qui angelorum etiam præcipuus dicere potuerit *אנכי יְהוָה אלהיך וְגו'* item, quomodo ad sui cultum obstringere Israëlitas potuerit, dicendo: *לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים* על פני. Sane hic nulla veritatis specie dicere potuisset, se Israëlitas eduxisse ex Ægypto, è loco fervorum. Si stylus hu-

hujus loci ita formaretur , prout formatum offendimus eundem 1.Sam. XXV. 39. וישלח דויד וידבר באביגיל dictumque esset וישלח יהוה את המלאך וידבר את כל הרברים האלה לאמר non esset cnr tantopere refragaremur. Nam hac ratione doceret Scriptura S. DEum αὐτοπαρῶς non apparuisse , sed per interpretem omnia egisse ; atque internuncium illum non se dixisse DEum Israëlitarum, sed illum, qui ipsum miserit, & sic in reliquis etiam sese res haberet. Ita Exod. VI. 6. quando DEus jubet Mosen dicere Israëlitis אני יהוה וגו' facile hoc illustratur ex coll. vers. 2. וידבר אלהים אל משה וגו' Pariter Exod. XII. v. 6. dum legitur ויאמר אל משה חתוך יחרו וגו' quisque facile animadvertit ex seq. v. 7. Jethronem hæc non dixisse immediate , sed mediate, & vel per internuncios, vel, quod magis vero consonum videtur, per literas. Ibi ergo nec literæ missæ, nec internuncii, hæc de se dicere , præsumi ulla ratione potuerunt.

§. XIII. Loca profecto Novi Test. superius jam producta, tantum abest, ut officiant sententiæ nostræ, ut potius eandem constabiliant. Aliud enim est, legem latam esse inter dispositiones Angelorum; aliud est, angelos illam pronunciasse. Vnus superest, quem cum aliqua veritatis specie urget Hebr. II. 2. 3. ubi commemoratur λόγος δι' ἀγγέλων λαληθείς; sed quamvis nos non audeamus negare, hæc ad decalogum promulgatum pertinere, cum nullus nobis constet sermo per Angelos factus, qui ita firmus fuerit, ut omnis transgressio, & inobedientia consecuta sit justam mercedis retributionem, nisi forte per hos Angelos, homines voluntatis div. interpretes, minus convenienter scopo orationis Paulinæ, intellectos. volueris : Neque tamen opinamur, alium nobis sensum insinuari, quam productis jam Act. VII. 53. & Gal. III. 19. accepimus. Loqui enim & is sæpe dicitur, qui sic adest loquenti, ut, quæ ab illo dicuntur, approbet, iis testimonium præbeat, atque sua, quæ dicuntur, faciat assensu. vid. 2. Tim. II. 2. ubi Timotheus à Paulo dicitur accepisse verbum διὰ πολλῶν μαρτύρων. Ita dum Matth. XVI. 15. quæriti à Salvatore Apostoli,

stoli, quem esse crederent JESUM Nazarenum, Petri voce responderunt v. 16, omnes respondisse dici queunt. ACT. XIV. 7. leguntur Paulus & Barnabas *εὐαγγελιζόμενοι*, cum nihilominus deinceps solus Paulus loquatur v. 9. 12. Nec aliter hæc accipere posset CLERICVS, vel ullus dissentientium, quam quod Angelorum quidam, reliquorum præsentium simul nomine & consensu, hæc fuerit prolocutus, quia Apostolus ait in num. pl. *δι' ἀγγέλων*. Nam si omnes illi ac singuli proclamassent, vox fuisset Iudæis imperceptibilis ac minus intelligibilis. Quod si hæc minus placuerint, poteris partic. *διὰ*, licet cum Genit. constructam, reddere *propter*. Quo in sensu eandem passim occurrere docent, Grammaticorum libelli. Sensus ergo esset: *si sermo ille legalis propter Angelos*, ne scil. illi à nobis offendantur, sed nos eorundem sanctimoniam magis assequi nitamur, *factus*, firmus fuit, & inobedientia consecuta est justam mercedis retributionem. Idem proinde sensus foret, quem ingerit Paulus 1. Cor. XI. 10. 11. mulieri reverentiam adversus suum caput morale, maritum, injungens *διὰ τῆς ἀγγελίας*, perinde ac 1. Tim. VI. 21. obtestatur filium suum *γνήσιον διὰ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων*. Quod Paulus Hebr. I. 1. diserte docet, varie quidem DEUM antea locutum esse, sed postremis diebus per filium, hoc ipso non negat, etiam in V. T. filium apparuisse, & cum hominibus locutum esse. Vult enim, ut totus arguit contextus & orationis Paulinæ scopus, ibi intelligi de filio DEI incarnato, qualis in V. T. non fuit. Et hæc omnino prærogativa N. T. propria est. Reliqua loca, ad quæ provocat CLERICVS, nim. Exod. VI. 6. VII. 19. XVIII. 6. 1. Reg. XXI. 20. 25. tam non probant morem illum Hebræorum CLERICO effectum, quam id non faciunt ea, quæ ad Gen. XVI. 13. dixit idem, utut eo lectorem suum amandet. Ita si statuendum foret, quemadmodum vult CLERICVS, Israëlitas propterea idololatriam non exercuisse, quia ipsorum animis obversatus fuerit DEUS deorum, cœli & terræ creator, seu ipse loqueretur per se, seu per interpretem Angelum: Profecto non fuisset, cur prohibe-

hiberetur Iohannes Evangel. & Apostolus, quo minus se coram Angelo in terram prosterneret. Apoc. XIX. 10. XXII. 8. 9. quippe cuius pariter animus in Deum fuit directus. Quum Deus semper sit inconspicius, neque unquam per se appareat, interdum quoque angelus, qui ejus nomine loquitur: Ideo erat magis necesse, ut angelus diceret: misit me Deus, ut hæc dicerem. Cum id quoque obtineat in humanis, ubi jam satis ex sensuum testimonio, legatum à legante diversum esse, patescit. PHILONIS initio libri *de decalogo* & IOSEPHI A. I. L. XV. c. VIII. & L. II. c. V. παρερμηνείας æque nobis displicet, ac CLERICI *σρεβλότης*.

§. XIV. Populus vero dicitur vidisse tonitrua & sonum tubæ Exod. XX. 18. eoque perculsus, compellasse Moysen, ut voluntatis divinæ interpretem ageret. Quam nos loquendi rationem nec *ἀκυρολογία* cum CLERICO, & κακῶ illo *ἑρμηνεύ* MATTH. KNVZZEN ap. B. MVSÆVM, tam in der Ableitung p. 145. quam in *Introd.* p. 310. & 316. vocare volumus. Nec approbamus miracula, quæ auctor scripti dialecto hebræo-germanica exarati sub tit. *וראיהם צאניה* super h. l. comminiscitur, quod qui cæci fuerint, ad montem Sinai visum receperint, & surdi audiverint. Novimus enim vocem *videre* tam in vita communi, quam usu scripturæ, sæpissime in latiori significato adhiberi, ut generatim *percipere, experiri, cognoscere* notet, nec præcise visionem ocularem, sed mentalem aliquando dicat. Exemplorum farraginem ex sacris collegit MATTH. FLACIVS in *Clav. scr. P. I.* voce *videre* & RAVANELLVS in *Biblioth. S.* Salomo Eccl. VIII. 16. ait, illum, qui sapientiam sectatur indefesso studio, sæpius *oculis suis somnum non videre* i. e. *sentire, seu percipere*. Deus subinde (vid. Luc. II. 26. Ioh. VIII. 51.) pollicetur huic istive; quod *mortem non sit visurus* i. e. *experiturus*. Christus coram synedrio judaico constitutus, Caiphæ sciscitanti, *utrum sit Christus DEI filius?* respondet Matth. XXVI. 64. *ἀπ' ἀρτι ὁψέθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ ἐρανοῦ*. Quo minus enim hæc ad visionem ocularem venturi ad extremum judi-

judicium Mesſiæ pertrahas, obſtat emphafis τῷ ἄνω ἄρῳ, quam interpretes, præſertim Theologi, notant ex Apoc. XIV. 13. Adventus ergo eſt inviſibilis & palpabilis, idem videlicet, qui Matth. X. 23. indigitatur, non obſtante, quod verbum ὁψείθῃ ſit adjectum. Atque huc, ſalva de judicio extremo doctrina, ſalvis etiam illis, quæ contra chiliaſinum cum craſſum, tum ſubtilem & ſubtiliſſimum rectiſſime diſputantur, pertinere videtur problema illud exegeticum, de quonam adventu Servator per Matth. XXIV -- XXV. v. 31. Marc. XIII. 4. & capite illo toto, it. Luc. XXI. tot. inde à v. 7. loquatur ad diſcipulos ſciſcitantes: ἵ το σημεῖον τῆς σῆς παροφίας Matth. XXIV. 3. Sive ut Lucas Cap. XXI. 7. quæſtionem exprimit: τί το σημεῖον, ὅταν μέλλῃ ταῦτα γενέθαι, cui nec Marcus refragatur Cap. XIII. 4. τί το σημεῖον ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα (coll. v. 2.) ſυντελεῖθαι. Ad hanc enim quæſtionem reſponſurus Soſpitator inter alia inquit Matth. XXIV. 30. Marc. XIII. 26. Luc. XXI. 27. καὶ τότε (ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις) εὐθέως μετὰ (vid. Matth. I. 12. XXVII. 63. Marc. VIII. 31. coll. cum Marc. XIV. 58. XV. 29. Joh. II. 20.) τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ ἔρανθ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Quæ nuperrime contra hanc ſententiam ſunt diſputata, non videntur tantum pondus habere, ut dubiis illis, quæ P R Æ-SES meus in altera *de Somnio Piſtorum præſecti diſſ. §. 4. p. 11. ſeqq. jam* 1701. ſub cenſura & expreſſa approbatione ſumme Rev. Dn. D. DANZII, modeſtiſſime expoſuit, plene planeque ſatisfaciant, adeoque nos ab eadem dimoveant. Patimur tamen libentiſſime, quemvis abundare ſenſu ſuo, modo in chiliaſtarum caveam nos propter diſſenſum in problemate exegetico non compingamur innocentiffimi.

§. XV. His populi perterrefacti ſollicitationibus, quas exhibet Exod. XX. 19. permotus Moſes quarta nunc vice in montem aſcendit, eodem, quo lex lata fuerat, die (per Deut. V. 27. al. 30. coll. cum Exod. XIX. 17.) Deoque annunciat, populum obſequium promptum promiſiſſe omnibus, quæ Deus eſſet

esset ipsis mandaturus. Placebant hæc Deo tantopere, ut non tantum approbaret illa, sed promitteret quoque iisdem in signum suæ clementiæ prophetam, qui legis rigori exacte ipsorum loco esset satis facturus, eisdemque vires acquisiturus, ut possint legem illam quadantenus servare, eandemque, apprehenso illius merito, implere. Supplendum opinamur hunc quartum ascensum, & quæ in eo gesta, inter Exod. XX. 20. 21. ex Deutr. Cap. V. 23. - 31. & Deutr. XVIII. 16. 17. 18. 19. Indigna prorsus est homine Christiano glossa HVG. GRO- TII, quemvis Prophetam, subinde excitandum, hic ingerens lectori, quam CLERICVM approbasse, videre apud ipsum poteris. Licet rei evidentia adactus subjiciat: *Sed quia inter eos Prophetas unus futurus erat longe præstantissimus, animadver- tendum est, Mosén ita rem expressisse, ut verba huic prophetarum omnium longe principi aptius multo, quam ceteris conveniant. Un- de colligere licet, DEUM in hoc promisso potissimum ad Christum, olim inter Hebræos nasciturum, respexisse.* Postea quam hoc pri- mum ipsi velle visus esset DEUS, Mosén, dum foret in vivis, in- ternuncium futurum, nec se *ἀνέστω*s amplius allocuturum populum; atque eo mortuo, similiter se alios prophetas excitaturum, qui in- terpretes sui sint apud populum Hebræum. Saniores omnino fue- runt Iudæi antiqui, qui non modo Apostolis hæc in unum & solum Christum applicantibus Act. III. 22. 23. coll. 24. VII. 37. non contradixerunt, sed & ipsi de Messia acceperunt, & huc respexisse videntur Ioh. VI. 14. Estque litera textus satis ma- nifesta, in qua de uno, non pluribus Prophetis, perpetim lo- quitur DEUS, absque addito etiam suffixo plurali, aut alio levissimo indicio, quo collective accipiendam *propheta* vocem indicaretur. Res adeo plana est, ut multi Judæorum sequio- ris ætatis propterea Josuam, nullibi in scripturis prophetam dictum, hic speciatim indigitari voluerint, recte tamen ab aliis contribulibus reprehensi, cum Josua æque ac alii pro- phetæ omnes longe inferiores Mose fuerint Deutr. XXXIV. 10. & Num. XII. 6. 7. 8. hic autem promissus vates Mosi par esse debebat, imo & major eodem, quoniam Moses illius debe- bat

bat esse praeo, qui homines à se ad illum amandet, tanquam verum mediatorem, qui expiet flagrantem DEI in peccatores legisque suae transgressores iram, tonitru & fragore horrendo declaratam. Taceo alia, quae apud B. SEB. SCHMIDIVM coll. bibl. priori p. 279. seqq. CALOVIVM B. I. ad Deut. l. c. & THILONEM in medull. theol. V. T. legi poterunt.

§. XVI. His ad populum perlatis, eoque in tentoria dimisso, confestim Moses ad DEum in montem redit quinta vice Exod. XX. 21. Deutr. V. 31. legesque illas oppido varias, ultra quinquaginta, quas Exod. XX. 22. 23. 24. itemque Cap. XXI. XXII. XXIII. recenset divinus Scriptor, accipit. Quod hic ascensus ab anteriori sit diversus, videtur ex eo patere, quod hac vice Moses ob varias illas leges acceptas, aliquamdiu in monte moratus censeatur non sine ratione; in anteriori autem citra moram regrediebatur. Hic cum Moses descenderet, convocatis in unum coetum Israëlitis, enarrabat omnia DEI mandata Exod. XXIV. 3. coll. cum Deutr. V. 27. (al. 31.) sed ibi in tentoria sua dimittebat eosdem, cum exposuisset approbationem promissi ipsorum, votumque divinum, ut iis essent viribus instructi, quo possent praestare promissa; cumque id aliter, nisi in virtute mediatoris, haud possent, illius pollicitationem subiecisset. Leges autem, quas DEus jam populo promulgari volebat, maximam partem ceremoniales erant atque forenses, evidenti argumento, Anglos duos eruditissimos, JOH. SPENCERVUM & JOH. MARSHAMVUM, in eo longissime à vero aberrare, quando persuadere volunt lectoribus suis, leges, ceremoniales minimum, DEO potius connivente, quam mandante & approbante, suam originem debere κακοζηλία gentium, cum hic noster textus manifesto loquatur contrarium. Nec obest his quod Ezech. XX. 25. legitur וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם יְהוֹי כְּהֵן. Quamvis enim non ignoremus, ista verba à B. HACKSPANIO, multisque aliis eo referri, quod DEus obtorto collo Israëlitas à perversis moribus gentium, & impiis legibus idololatricis non retraxerit, sed permiserit, ut suo

periculo & damno illorum superstitiones imitarentur; nos tamen putamus, esse hanc expositionem stilo prophetae ac orationis contextui non satis congruam. Nam נתן ^{טו} in sensu permisivo, non tam regit dativum, quam accusativum personae cum dativo rei. Quod si ille sensus esset Prophetae, dicendum potius videbatur **וְגַם אֲנִי נָתַתִּי אֲתֶם לַחֲקִים** vide verbum נתן hoc ipso in loco cum dativo personae constructum v. 11. 12. inter quos & nostrum locum manifestus est parallelismus. Officit quoque huic expositioni contextus series, in quo distincte proponuntur ea, quae patres Israëlitarum patrarunt in Ægypto & deserto v. 5-18. quaeque ipsorum filii designarunt in deserto, priusquam ingrederentur terram Canaan v. 18-27. & his demum subiiciuntur, quae commiserunt eorum posteris post intromissionem in terram Canaan v. 27. seqq. Illis profecto non favet in v. 26. improbatus, ut opinantur, mos liberos immolandi Molocho & concremandi per ignem, quo cum proinde conferendos putant v. 31. & 39. h. c. Nam quod ad v. 26. spectat, facile apparet, nec ^{טו} per ignem, quod habet B. LVTHERVS cum aliis in sua versione, nec ^{טו} *Moloch* in textu authentico reperiri: phrasis autem **הַעֲבִיר פֶּטֶר רַחֵם** quid sibi velit, poterit omnium rectissime addisci ex Exod. XIII. 12. ubi praeclare B. LVTHERVS dem *ſſern außſondern* / reddit. Hinc sermo potius prophetae hic est de fine scopoque legum ceremonialium, in quantum leges sunt, quod is non fuerit hic, ut vitam per illas haberent, sed ut commonefierent immunditiei suae, abstraherenturque molestis minusque jucundis praecceptionibus istis ab eo, in quem proni erant, cultu minus conveniente, v. autem 31. & 39. huc prorsus non videntur pertinere, cum de alio plane tempore, quam v. 26. loquantur, nim. v. 31. de introductis in terram Canaan Israëlitis v. autem 39. de viventibus tempore Ezechielis. De utrisque non negamus, illos immani idololatrias gentilitiae scelere, patrumque traditionum sordibus ita deturpatoſ fuisse, ut etiam pignora amoris sui traderent Molocho exurenda. An vero

vero de oberrantibus per desertum idem evinci queat, tantisper ambigimus, usque dum quis apertum Scripturæ textum produxerit. De tabernaculo Molochi, ab Israëlitis per desertum circumgestato, equidem differit Amos V. 25. & ex illo N. T. protomartyr Stephanus Actor. VII. 42. 43. sed de ἀνθρωποθυσίαι ibidem instituta silent. Valet ergo & hic πολυθρύλλητον illud: distingue tempora, & concordabit scriptura. Quibus accurate expensis, non videmus saniozem super hunc locum à quoquam in hunc usque diem allatam expositionem illa, quam adfert A. C. Apol. p. m. 283. Quemadmodum enim blasphemiam non committit Paulus Hebr. VII. 18. προαγύσῃ ἐντολῇ tribuens ἀθένης & ἀνωφελές; ita nec hoc blasphemum statui poterit, si dixerimus, per hæc præcepta vivere hominem haud posse. Quid, annon Ies. LX. 3. jugum, virgam & sceptrum opprimentis vocat? & Act. XV. 10. appellatur grave & importabile jugum, & iugo servitutis subijci pronunciat Apostolus Gal. V. 1. seqq. illos, qui sub lege ceremoniali sunt. Videlicet לֹא יִחִיו בָּהֶם videtur exponere לֹא טוֹבִים quod idem nobis hic est ac non jucundum, sed durum. Expectabatur ideo durantibus præceptis ceremonialibus διόρθωσις Heb. IX. 10. Et, quod si ex illis vita fuisset, Christo opus haud fuisset Gal. II. 21. add. Hebr. X. 1. seqq. Act. XIII. 38. Ps. LI. 18. seqq. XL. 7. seq. Nec refragaremur, ita quoque de lege morali dici posse, per illam nos non vivere, dum Paulus post lapsum ait infirmatam, ita ut iram operetur Rom. VIII. 3. quo minus tamen illam hic præferam, faciunt verba וְגַם אֲנִי, five *præterea etiam*. Nam his innuere videtur Propheta aliquid distinctum ab iis, quæ jam antea data esse dixerat. Cumque in v. 20. & 21. legem moralem latam, eique vitæ promissionem annexam docuisset, iam in v. 25. eo iterum non videtur respexisse. Et hic ipse nexus Prophetæ observatus facit, quo minus acquiescamus plene in nova, eaque per quam ingeniosa Viri cujusdam celeberrimi ad h. l. commentatione, qua is triennio ab hinc ita h. l. interpretari voluit, ut v. 25. sensus pendens sit, & absolvatur

demum v. 26. hunc in modum: etiam si dedissem illis statuta non bona, per quæ illis moriendum fuisset, æque ac Ægyptiorum primogenitis: tunc fane abolevissem illos penitus cum muneribus suis, Levitis videlicet in locum primogenitorum surrogandis, dum ad necem segregassem etiam omne primogenitum Israëlitarum. Sane pro rigore justitiæ meæ potuisssem hoc facere, nec tamen feci, ut excinderem illos æque ac Ægyptios, propterea ut nossent, me esse Jehovam, absolutum quidem vitæ necisque dominum, sed tamen vitæ magis, quam necis amantem, adeoque illis parcentem, ut promptum magis obsequium mihi præstarent. Nam hac ratione continerent hi versus ea, quæ in Ægypto acciderant, quum tamen jam in v. 10. 15. de exitu ex Ægypto actum esset. Præterea connexio non modo inter v. 25. & 26. sed quoque verborum v. 26. inter se, & præsertim hemistychii posterioris per partic. למען bis positam, cum priore videtur paulo difficilior, maxime, cum hoc in sensu conditionalis propositio finiatur in א v. 26. adeoque illi major tribuenda esset vis, quam ללוקו in v. 25. Ac denique particula וגם aliquoties in hac Ezech. oratione occurrenti, alium significatum hic tribuere cogitur, quam obtinet in anterioribus, eumque non satis obvium. Taceo phrasin בהעביר כל פטר רחם ita absolute positam, non esse iræ seu rigorosæ justitiæ, sed benevolentia divina notam Exod. XIII. 12. seqq. Quare tandem in §. 19. celeb. Auct. טו נ in למען alternare velit pro ה ad imitationem Chaldaeorum, non assequimur. Cum enim sit futuri in hiphil prima persona, non tertia præteriti, quod & suffixum præmissio (·) adjectum, & præcedens למען arguit, in ea טו נ ordinarium est.

§. XVII. Cumque has leges, plusquam quinquaginta, singulas percurrere, nostri instituti ratio haud quaquam permittat, de eo tamen non possumus non pauca addere, quis sit promissus hic angelus ductor Exod. XXIII. 20. seqq. præsertim cum HUGO GROTIUS, ejusque vestigiis insistens CLERICVS, & hic velint intelligi angelum creatum. Et CLERICVS quidem ita mentem suam exprimit, ut dicat: *Angelum*

lum nomine Dei ἀμείων loquentem, heic alium angelum, qui non personam DEI plane induerit, sed ejus legatum duntaxat agat, promittere. Rationes, quantum videmus, duas habet pro hac sententia. Primum ex concessis ita colligit: qui volunt τὴν δευτέραν τεράδιον ὑπόστασιν ἐν ἴσοις Sinai montis locutam, angelum saltem creatum promitti hic, fateantur oportet, neque enim una eademque hypostasis sua ipsius nuncia esse potest, idque miratur à viris doctis non animadversum. Deinde arguit: angelum manifesto à mittente ita distingui, ut ex descriptione minor esse intelligatur, quod ex singulorum verborum interpretatione liquere opinatur. Sed si verum fateri velimus, utraque ratio non videtur satis fontica. Ad primam respondetur fallere CLERICI suppositum, quod in hoc quinto ascensu Moysen alloquatur filius, nec id consequitur ex eo, quod contendimus legem de montis Sinai fastigio promulgatam esse à filio. Si CLERICVS hic non confudisset diversa, non forte habuisset, quod prætexeret παρρησιασθεῖς suæ. Tantum abest, ut filium hic faciamus loquentem, ut in ascensu jam quarto Patrem statuamus loquentem, qui promittebat, se missurum Messiam, prophetam Mosi parem, quin majorem. Ad alterum quod attinet, optaremus, producta ex singulorum verborum interpretatione momenta à CLERICO, per quæ constaret, Angelum hic promissum inferiorem constitui eo, à quo promittitur. Nobis enim contrarium potius liquere videtur ex operibus angelo huic vindicatis, cujusmodi sunt: custodia in via, præcessio, & in terram Canaan introductio v. 20. Hæc vero adeo constanter in scriptura ipsi Deo tribuuntur, ut etiam ne unus quidem locus ex universa scriptura produci queat, ubi hæc de angelo prædicentur. Præterea is hic angelus venit intelligendus, qui populo Israëlitis mandata dederit, cujus proinde vocem illi audire debeant. Ast Israëlitis semper Jehova mandata dedit, ut nec ulli in tota scriptura dicatur ullus angelus vel unum Israëlitis mandatum dedisse. Deinde v. 21. dicitur hic angelus talis, qui peccata pro arbitrio remittere posset prævaricatoribus, à quibus fuerit exacerbatus, quod soli DEO competere etiam Iu-

dai agnoverunt Marc. II. 7. & loquitur scriptura universa vid.
 Pf. LI. 6 & in primis Pf. LXXIIX. 17 - 40. seqq. Ies. LXIII. 9. 10.
 Denique ἐμφατικώτερος describitur hic angelus, quod in eo
 fuerit nomen DEI. Quamvis enim Moses, alique Prophe-
 tæ multa præceperint in nomine DEI, nusquam tamen legi-
 mus, quod nomen DEI in ipsis fuerit. Sublimius ergo quid
 eo involvi, non sine causa credimus. Nimir. cum nudæ appel-
 lationes non inexistant, necessario videtur, τὸ nomen DEI h. l.
 accipiendum pro gloria, majestate & essentia, seu natura divina,
 quod DEI nomen non dicitur nude appellari super angelo hoc,
 aut poni in eo, ut CLERICVS locum vult pervertere, sed esse
 in medio illius. Res adeo evidens est & manifesta, ut etiam
 Iudæi cum antiquiores, tum recentiores, dum locum de angelo
 creato accipere volunt, cogantur tandem aliquid divini penes
 illum concedere. Nec dubio illi, quod CLERICVS ipse ex
 coll. Exod. XXXIII. 4 - 12. seqq. movet, satis facere omni etiam
 ingenio suo potuit. Cum enim Moses infra tantopere depre-
 cetur angelum creatum ductorem, ut ex loco, ubi adhuc hæ-
 rebant, migrare prius nollet, quam ipse DEUS populum du-
 ceret; quis credat, hic tam facile acquieturum fuisse Mosen,
 ubi eadem edisfereret DEUS, ut ne verbum quidem regere-
 ret; imo quis credat, Deum, à populo nondum tam gravi
 prævaricatione offensum, suam iis præsentiam, suumque præ-
 sidium denegare voluisse. Injurius est CLERICVS in DEI
 Spiritum, ex quo Mosen scripsisse constat, quando ἀμεθόδια
 ei tribuit, & confusam tractandi rationem, ut dubium hoc ef-
 fugeret: cum ipse hanc confusionem Deo nequaquam tribu-
 ere audeat, sed ipsi Prophetæ, turpiter huc abusus verbis Pau-
 lino 2. Cor. IV. 7. quibus ait, se habere hunc thesaurum in fi-
 gulino vase, ut excellentia potentia DEI esse non ab illo in-
 telligeretur. Nihil enim his vult aliud Paulus, quam se, omnes
 que alios, natura ineptos esse ad illuminandos hominum ani-
 mos; quæ quomodo ad errores & confusionem, in ipso
 θεοπνευσίας actu, amanuensibus sacris affricandos rapi que-
 ant, non apparet. Non ergo videmus, quomodo ex singu-
 lorum

lorum verborum interpretatione liqueat, angelum hunc mittendum ita à mittente distingui, ut ex descriptione minor esse intelligatur: Nisi forsan quis frustra angeli nomen, & ipsam missionem urgere velit. Et quomodo quæso hic angelus promissus dici posset, non plane induisse personam Dei? cum ipse CLERICVS ad verbum *dixero* in v. 22. ita commentetur: *nempe per angelum illum*. Vbi denique angelus creatus alium misisse, aut per illum locutus esse, usquam legitur in Scriptura?

§. XVIII. Dum descensum de monte quintum parat Moses, instruitur prius à DEO Ex. XXIV. 1. 2. quomodo se se gerere debeat, quando sexta vice Deus in monte ipsi esset addeundus. Quo mandato accepto, Moses confestim de monte redux populo enumerat cuncta Dei præcepta, quæ populus se observaturum pollicetur sollicite. Adeoque ne cuiquam illa ignorentur, literis eadem consignat Moses Exod XXIV. 3. 4. Hac autem scriptura, cum 40. diebus facta sit ante tabulas decalogi primas, erroneam esse convincit illorum sententiam, qui autumant, ante perscriptas ab ipsomet Deo tabulas, literas orbi plane incognitas fuisse; ceu rectissime monet LIGHTFOOTVS *spicileg. in Ex sect. 28. Tom. I. opp. f. m. 177. a.* Gratias deinde persoluturus benignissimo Numini pro clementia, quam innumeris huc usque documentis adversus hunc populum testatus fuerat, matutino tempore diei, ut probabile est, à legis promulgatione proximæ, ad montis radices altare erigit, 12. columnis innixum, pro numero tribuum Israëlitarum, inque eo sacrificia, cum holocausta, tum eucharistica offerre jubet juniores Israëlitarum, quos chaldaus Paraphrastes non male כֹּהֲנֵי יִשְׂרָאֵל exponere videtur. Saltem in confesso est, eos intelligi, penes quos, ante institutum leviticum sacerdotium, jus faciendi sacra, & ad altare serviendi erat Exod. XXIV. 5. Effuso deinceps sanguinis dimidio ad altaris fundum, & dimidio in pelvi reservato, ex eo librum, quem exararat, populo iterum prælectum, postea quam, huic denuo se obsecuturum, palam testatus esset universus cœtus

con-

conspersit sanguine in pelvim excepto itemque populum Exod. XXIV. 7. 8. Variis se difficultatibus involvunt Interpretes, quotquot cum uno hoc Mosis loco comparant Paulum Hebr. X. 19. quoniam is non tantum populo asperso etiam librum legis superaddit, sed tauris, à Mose tantum commemoratis hircos quoque, & in super sanguini jungit aquam, prætereaque conspersionis instrumentum fuisse ait fasciculum lanæ coccineæ, achyssopi; de quibus omnibus tacet Moses in præsentī loco. Equidem laborat multis FRANC. IVNIVS *Parall. S. L. III. T. 1. opp. fol. 1213. seqq.* itemque B. GERHARDVS noster ad Pauli l. c. aliique, ut ex contextu Mosaico isthæc à Paulo addita erant. Sed, si dicendum, quod res est, difficulter id omne ex verbis Mosaicis elicitur, cumque præterea deficient antiquitatis monumenta de sanguine aqua permixto, ut fluidior seu liquidior esset, deque aspergillo necessario; cum & digito aspergi sanguis potuerit, & sanguis in vase circumagitatus, usque dum frigeret, ubi deinceps amplius non con- crescit, pro lubitu spargi etiam possit sine aqua: ideo malle- mus dicere cum aliis, Paulum non hunc tantum Mosis actum, quem immediate exercuit, sed alios etiam, quos mandavit exerceri, respicere, videlicet Levit. XIV. 6. 7. Cap. XVI. Num. XIX. & si quæ alia huc referre placuerit. Librum vero legis aspersisse simul dici potest Moses, dum versus populum san- guinem sparsit, quia sic non tantum populus consecratus, sed etiam liber legis in fœdus initiatus fuit. Licet ergo actus as- persionis tantum attinuerit ad populum, usus tamen ejus- dem simul pertinuit ad volumen legis, quem deinceps sensum, verbis Mosaicis non adeo sollicitè expressis, effert Paulus l. c. v. 20.

§. XIX Ascendit posthac Moses, ut jussus erat, cum Aarone, Nadab, Abihu, nec non 70. populi senioribus, item- que Iosua (Exod. XXIV. 13. XXXII. 17.) aliquousque in mon- tem, ut eminus viderent dominum, quem ubi viderant, nec in eos Deus immisisset manum suam, ut eos vel terreret, vel trucidaret, comederunt ibidem ac biberunt. Et sic ad popu- lum

lum dimissi sunt (conf. infra Cap. XXXII. tot.), constitutis, prae-
cipue Aarone & Hur, iudicibus, qui interim jus dicerent al-
tercantibus. Moses autem cum famulo Iosua, mandato div.
obsecuturus, altius in montem ascendit, cumque ibi moratus
esset per 6. integros dies, ipso die septimo nubem intrat, at-
que sic prima vice per 40. dies totidemque noctes ibidem de-
git sine ullo cibo & potu (Deut. IX. 18.) Quae Moses distin-
ctius ob oculos ponit Exod. XXIV. 1. 2. 9. seqq. Nulla vero
apparet ratio, cur LXX. Interpretes verba hebraea v. 11. לֹא
יָרַח יְיָ לְשָׁלַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲצִירָו reddiderint καὶ τῶν ἐπι-
λεκτῶν τῆς Ἰσραὴλ διεφώνησεν ἕδὲ εἰς, nisi verbum διαφωνέω ac-
ceperis eo sensu, quo notat *detrimētum capere, exanimari, ex-
spirare*, quo significatu usurpant οἱ LXX. Ezech. XXXVII. 21.
Num. XXXI. 49. Aliquem huc spectantem ex CRHYSO-
STOMO in Ps. αζ. locum quoque adfert HENR. STEPHANVS
in *Thesauo*. Sic enim belle iisdem cum textu authenticum con-
venit, sonat enim & illorum translatio: *Et electorum Israël
nullus exspiravit, periit aut desideratus est.* An vero, ex his τῶν
LXX. verbis minus bene intellectis, pervulgata apud Patres
opinio de mirifico LXX. Interpp. in vertenda V.T. scriptu-
ra, consensu invaluerit, quae HEINSII conjectura est in *Arist.*
S. p. 207. suo nos loco relinquimus.

§. XX. Recensetur de hinc latius inde à c. 25-32. quid
intra hos 40. dies noctesque, quibus primum Moses in mon-
te est commoratus, usque dum descendit rursus, DEUS cum
eodem egerit. Videlicet ipsi formam & fabricam taberna-
culi in exemplari monstravit, praecepto eidem dato de
hoc, quam populus ad conficiendum tabernaculum conferre
deberet oblationem spontaneam. Addidit insuper faciendum
altare holocaustorum; atrium oleumque sanctum; quae item
vestes sacerdotum, cum gregariorum, tum summi, posthac
constituendorum; & quomodo illi ad officium essent intromit-
tendi. Altare suffragineum in sancto collocandum describit, exponitque,
ex qua materia, & quomodo esset apparandum; quantum sin-
gulis enumeratis conferendum esset ad sacrorum conservatio-
nem

nem, labrum aquæ, oleum unctionis & suffimenta. Deniq; illos, quibus Moses ex monte reversus, hæc mandaret perficienda, nominetenus exprimit Numen, atque sic tandem ei tradit tabulas, manu sua ita perscriptas (Exod. XXXI. 18. & XXXII. 16.) ut continerent X. præcepta, ex monte quadraginta minimum & uno abhinc diebus promulgata. Moræ hujus, quam Moses in monte necebat, impatiens populus, Aaronem interea adit, & compellit, ut aliquod ipsis monumentum, in quo DEum colerent; statueret, causatus, ea fini Mosen conscendisse montem, ut rationem cultus divini, ad quem circa hunc montem præstandum, huc deducti essent (Exod. III. 12. 18. c. V. 1. 3. 17. c. VIII. 8-26. 27. 28. c. X. 24. 25. 26.) ex Dei nutu exponeret. Cumque nesciant, quid ipsi interea acciderit, eundemque rediturum plane desperent, carere tamen ipsi porro nec velint, nec possint externo symbolo, in quo colendo suam Numini propitio reverentiam testarentur, exigunt ab Aarone illius structuram; tanto minus eam DEO displicituram rati, quoniam Aaron esset Moses, qui DEO tam familiariter utebatur, frater triennio natus major Exod. VII. 7. constitutus à Mose, in verticem montis abeunte, iudex quoque & moderator populi. Renitentem vero diu multumque Aaronem Exod. XXXII. 1. 22. 23. & vel ipso jussu suo, ut כִּסֵּי הַזָּהָב ornatus aureos, qui essent in auribus muliercularum, filiorum filiarumque, abrumperent, & ad se perferrent Exod. XXXII. 2. 23. avertere volentem eos ab instituto suo, tandem expugnant, ut ex auro per ignem conflato vitulum, mores Ægyptiorum, ad quos forte jam reditum (Ios. XXIV. 14. Ezech. XX. 7. 8. XXIII. 3. Act. VII. 39. 40.) meditabantur, imitaturus fabricaret. Et hæc ipsa causa fuisse videtur, cur Aaron, tot aliis ex populo pereuntibus, fuerit superstes relictus, in paradigma alioquin atrocius illis, quos seduxerat, plectendus. Et in tantum quidem excusari posse censemus Aaronem. Sed cum mors potius esset oppetenda, quam committendum, utin offendendo DEum cooperemur, in totum quoque ipsum excusari nentiquam posse credimus. Si quidem non modo simula-

rum fecisse, sed etiam altare erexisse, festumque populo proclamasse dicitur Exod. XXXII. 4. 5. ac saltem permisisse, ut in honorem illius bacchanalia celebrarent. Nec ipse Aaron culpam diffiteri potuit Exod. XXXII. 21. Objurgat ideo ipsum graviter Moses, dicitque Exod. XXXII. 25. ipsum nudasse populum, & privasse gratia ac protectione divina. Hoc est, quod Deus ait Exod. XXXII. 7. שמה עמר coll. Deut. XXXII. 5. quem habita accentuum & grammatices ratione, omnium forsan commodissime reddes: *corruptne illi (populo mores & vitam ipse DEUS?) Neutiquam: sed filii sui macula sua sunt. Est enim generatio perversa & longe turbosissima.* add. Hof. XIII. 9. Verba לַשְׂמָצָה בְּקִמְיָהוּ reddit LVTHE-RVS minus convenienter Grammaticæ: *Damit er sie sein wolte anrichten. Mallemus: in famam sc. malam & ignominiam coram hostibus illorum adversus eos insurrecturis.* Quemadmodum David 2.Sam. XII. 14. adulterio & homicidio dicitur hostibus Jehovæ occasionem contemptus præbuisse. Nam quia ultio DEI tam severa erat, ut tantum scelus impune non ferrent Israëlita, occasionem hinc arrepturos metuebat Moses Israëlitarum hostes, ob populi diminutionem, iis pariter atque DEO insultandi. De voce קִמְיָהוּ vide Psalm XCII. 2. Ps. III. 2. Deut. XXII. 7. 2.Sam. XXII. 40. 49. Ps. XVIII. 49. Thren. III. 62. Ps. XLIV. 6. Exod. XV. 7. Add. *Interpr. Dn. D. DANZII* §. 66. edit. plen. & *synops.* §. 50. VII. De voce שְׂמָצָה vero vid. Job. IV. 12. XXVI. 14. præter quæ loca radix in scriptura amplius non occurrit. DEVS quoque ita in Aaronem exarsit, ut ipsum perdere vellet, nisi precibus suis humilimis necem à capite Aaronis avertisset Moses Deutr. IX. 20. Indigna proinde est MONCEJI in *Aarone purgato* a. 1606. evulgato sententia, quam pluribus convellamus. Propugnat nimis post veteres nonnullos & PAVLVM BVRGENSEM speciatim in *addit. ad Lyranum* innocentem per omnia ab idololatrias crimine Aaronem fuisse; cum DEUS justissimus non succenseat innocenti; nec aliter potuerit ipse MONCEJVS quin errorem & incogitantiam tribueret Aaroni, qua peccato

alieno occasionem dederit. vid. tr. cit. c. ult. ubi operis sui summam brevi ἀνακεφαλαίωσε in pauca contrahit. Quod autem fingit: pro Cheruborum duorum similitudinibus, quas à Mo- se propediem accepturi essent, consimilem unicam auro collatitio in massam conflato, cælo configurasse, & DEO ad eam, ut postea ad Cherubos super arcam fœderis, legitime citraque offensam (quantum mente ipse agitaverit) invocando adorandoque publice exhibuisse; illud omne Aaronem nondum absolvit, cum caruerit man- dato divino; nec ipsi quicquam de hoc constare poterat, pri- usquam Moses de monte descenderet, vid. Exod. XXV. 18. 19. 20. coll. c. XXXII. 15. seq. & XXIV. 18. At contra hanc sententiam videri conferrique poterunt, non modo quæ JAC. BONFRE- RIVS super Exod. XXXII. breviter, sed quoque an. 1609. pecu- liari tractatu ROB. VISORIVS Doctor Sorbonicus disputa- vit, quibus jungatur B. JOH. FRID. MAYERI tabula proœmi- alis in FR. MONCEJI Aaron. purgat. editioni Lips. 1689. recusa, adjecta.

§. XXI. De Aarone legitur ויצר אותו כהן Exod. XXXII. 4. quæ nos verba, salvis aliorum judiciis, omnium re- ctissime reddi putamus, & formavit delineavitque illud stilo. Quo in sensu vox וצר adhibetur Jes. VIII. 1. præter quem & nostrum locum nullus vocis in Scriptura usus est. Ut re- cte mihi videatur CLERICVS super h. l. rejecisse insinuatam à JONATHANE Paraphrasta, operosiusque à BOCHARTO in Hierozoico P. I. L. II. c. XXIV. propugnata sententiam, quasi illud (aurum) colligasset in crumena seu marsupio. Quam- vis & in hoc nonnihil à CLERICO abeamus, quod hanc de- lineationem facimus ipsa confectione non posteriorem, ut il- le habet, sed priorem, adeoque non accipimus de perpolitio- ne conflati jam vituli, sed de rudi ejus adumbratione, secun- dum quam deinceps idem esset parandus. Nec enim putan- dum, radicem וצר tantum colligandi sensu, quem 2. Reg. V. 23. habere non negamus, occurrere, nam formandi quoque signi- ficatum ex radice וצר sustinere, constat ex 1. Reg. VII. 15. Con- ferendus proinde huc Grammat. Dn. D. DANZII. §. 43. observ. 3. cum

cum è contrario **מרת** in sensu *crumena* & *marfupii* non ex-
stet.

§. XXII. Quo præcise die Aaron isthæc suscepit, me
judice definiri nequit. Cel. Dn. D. MAJVS in *Oecon. Judic. div.*
P. 1. c. XIII. §. 2. p. 338. ait: *per mensem in monte Sinai moran-*
tem ducem suum expectaverat populus, ac mora, quam satis diu-
turnam & insolitam judicaverat, nunc pertasus &c. Quibus cum
tamen non satis convenire videntur, quæ alibi leguntur, non
dum duo menses elapsi erant ex quo educti erant ex *Ægypto*. Ac-
cidit enim exitus Israëlitarum d. 15. mensis primi Num. XXXIII. 3.
Montem Sinai Moses, per 40. dies ibi commoraturus, primum
conscendit quarto minimum die mensis tertii, adeoque si ibi
hærentem Mosen per 30. dies essent præstolati, priusquam de
idolo conficiendo cogitarent, jam duo integri menses cum di-
midio elapsi essent inde ab exitu ex *Ægypto*. Quicquid ve-
ro hujus sit, quoniam hæc perpetravit Aaron antequam sa-
cerdotis supremi officium ipsi demandatum esset, ut in sub-
sequentibus accipiemus, ambigimus, an ex hoc exemplo satis
solide refelli queat, admissa Pontificiis temere, Papalis infalli-
bilitas. Denominatus equidem jam Exod. XXII. 1. Mosi,
in monte commoranti, erat Aaron, sed cum Moses non-
dum descendisset, eique notam reddidisset hanc DEI volun-
tatem, forte tum vocatus nondum dici poterit (Deutr. X. 8.
coll. cum v. 3. 4. 5. & 6. ib.) per quam tamen vocationem, Pau-
lo Hebr. V. 4. teste, omnem suam auctoritatem demum ob-
tinuit. Si qui tamen Pontificii agnoverint, Aaronem jam
Pontificali dignitate gavisum, contra illos cum successu hinc
disputari posse, nemo inficias iverit. Inique hanc observatio-
nem ferre non poterunt ii, quos supra vidimus negasse, pen-
tecosten ante diem à lege lata 80 mum institutam, quamvis
Ex. XXIII. 14. Mosi demandatum fuerit, ut populo hoc pari-
ter atque paschatos & tabernaculorum festum exponeret ce-
lebranda: quia opinabantur (licet falso,) Mosen nonnisi post
acceptas tabb. 2das populo hanc DEI voluntatem significasse.
Vix DEUS Mosi tantam Israëlitarum prævaricationem expo-

fuerat, demonstraratque, se omnium, quæ cogitarant quæque moliti fuerant, gnarum, ac vindicem severum futurum; cum Moses interpellat pro iisdem, impetratque iis veniam in tantum, ut DEus promitteret, se non extirpaturum eo momento populum, sed gravissimam pœnam dilaturum Exod. XXXII. 10. Non jam moramur ad verba DEI, quibus Mo- sen alloquitur Exod. XXXII. 10. ועתה הניחה לי וגו' & num sensum habeant prohibitivum, ne Moses pro populo inter- cederet; an excitatorium, ut istud faceret, anquirimus? quan- quam prior sententia, eaque communis, videatur nobis sim- plicior, & contextui convenientior.

§. XXIII. Descendit ergo Moses Exod. XXXII. 15. 30. & in ipso descensu audiunt ipse & Iosua vocem Israëlitarum o- vantium, quam Iosua belli strepitum interpretatur, rectiora à Mose edoctus. Cum vero ad castra propius accederent, vi- deretque Moses vitulum, quem pararant, fusilem, & tripudia; quæ in ipsius honorem agebant, ira percitus, projectis de u- traque (Deut. IX. 15.) manu sua tabulis, confregit illas Exod. XXXII. 19. indignum testaturus populum fœdere divino. Ta- bularum harum fragmenta deinceps in arca quadam reposita & conservata fuisse, persuadere videtur operis istius præstan- tia; erant enim juxta vers. 16. opus DEI, & scriptura erat pa- riter divina. Vtrum vero in eadem cum tabulis integris, quas postmodum Moses paravit? an vero in diversa? dissentiunt cum Judæi tum Christiani. Sunt enim ex Judæis v. gr. DAVID KIMCHI super i. Reg. VIII. 9. & Christianis LVNDIVS Jüdisch. Heiligth. L. I. c. XV. fol. 74. b. qui peculiarem pro tabulis fra- ctis arcam credunt compositam. Ex adverso autem non desunt, qui in una eademque splendida, per Bezaleelem confecta arca, tabulas tum integras, tum fractas credunt asservatas. Quam sententiam erudite propugnat ABARBANEL in *Prophet. prior.* fol. 85. col. 2. fol. 153. col. 2. & fol. 226. col. 2. Quorum opinio vel propterea videtur præferenda, quia de duabus arcis, à Mo- se confectis, nil constat, nequidem ex Deut. X. 3. Locus vero ex libro Regg. citatus duas tabulas commemorat, non ratione nume-

numeri & ipsorum lapidum, quasi tantum duæ tabulæ lapideæ fuerint, sed ratione contentorum, videlicet X. verborum, quæ faciebant duas tabulas. Erant igitur duæ tabulæ Mosis sed geminæ, fractæ & non fractæ. Quemadmodum locum exponit egregie SEB. SCHMIDIVS in *Annot. suis ad Libr. Reg.*

§. XXIV. Neque hic substitit ira Mosis, sed posteaquam ingressus esset castra vitulantium Israëlitarum, combussit igne vitulum, peccati objectum (Deut. IX. 21.) & moluit contuditque, usque dum comminueretur in pulverem tenuissimum, quem in torrentem ex monte fluentem (Deut. l. cit. coll. Exod. XVII. 6. 7.) conspergebat, eidemque innatantem populo præbebat bibendum, quo magis detestaretur grande scelus, & omnibus palam fieret, DEum illos veneratos esse stercoreum, quem ejicerent *eis αφεδρῶνα* (Matth. XV. 17. Marc. VII. 19.) Nam quod alii hic nugantur, propterea Mosen coëgisse populum, ut biberet aquam, pulvere hoc refertam, quo nocentes ab innocentibus discernere, in que eos severius animadvertere posset; vel quod barbæ concolores redditæ, vel ventres intumuerint reis ex hoc potu: Hoc omne vel ideo nequit consistere, quod totus populus, paucis tantum Levitis exceptis, qui postea ad Mosen se receperunt, legatur hoc crimine se obstrinxisse v. 30. Quod si qui præterea fuissent, qui conscientia tanti facinoris exterriti haud fuissent, liberam quoque iis Moses faciebat potestatem se adeundi, priusquam jugulare juberet Levitas obvios sibi quosque, ne fratribus quidem, parentibus, liberis, aliisque propinquis (Exod. XXXII. 27. coll. cum Deut. XXXIII. 9.) exceptis. Crucem fixit Interpretibus, quomodo Moses ita quiverit aurum comburere & comminuere, ut aquæ innataret, populoque præberi posset in potum. Inductus hinc fuit Cel. HERM. VON DER HARDT *Ephem. Phil. disc. 9.* ut existimaret, vitulum ex quacunque demum materia factum, auro obductum tectumque fuisse, adeoque materiam istam combustibilem, & prunas ex illa residuas, in pulverem tenuissimum redactas esse. Cum sentiant vulgo eruditi, Mosen ex arte chymica, quam fuerit in Ægypto edo-

ctus

Etus Act. VII. 22. potuisse ita combustum aurum comminuere, ut aquæ injectum, fundum non peteret, sed potabile redderetur. Pro qua sententia videri poterunt copiosius differentes BORRICHIVS, DICKINSON in *Phisica vet. & vera* c. 20. p. 473. quique primo nobis loco nominandus fuerat de arte non solum medica, sed universo orbe erudito præclare meritis G. W. WEDELIVS in *Exerc. medico-philol. dec. IX. Exerc. 1. de Mose Chymico.* In hac posteriori sententia nos acquiescimus propterea, quod nullius, præter aurum, materiæ in toto contextu deprehendimus vestigium, ex qua vitulum constet factum; nec totius populi ornatus requisitus fuisset, ad obducendum vitulum ex ligno forte, aliaque materia combustili extructum. Neque, quid cum auro factum sit, nisi in aquam istud dixerimus conjectum, constaret, Mosen vero hoc reticere voluisse, haud quaquam redditur verosimile.

§. XXV. Iustus Mosi zelus exardescit adeo, ut, post castigatum acriter fratrem, ejusdemque apologiam quadantenus admissam v. 21-26. convocatis ad se paucis, qui ab atroci idololatrias crimine se incontaminatos servarant, aut seria facti poenitentia tangerentur, mandaret v. 26. seqq. irruere in obvium quemvis idololatram, eundemque plectere capitali supplicio. Congregati itaque ad Mosen sunt magna Levitarum pars, & ultionem sumserunt Dei nomine à necessariis quibusvis Exod. XXXII. 27. 28. coll. cum Deut. XXXIII. 9. Ceciderunt hac strage ex Israëlitis ter mille viri, ut non solum habet textus hebræus, sed omnes etiam versiones antiquiores, sola Vulgata excepta, quæ in quibusdam, etiam à summis Pontificibus SIXTO V. & CLEMENTE VIII. hic non correctis, exemplis legit *viginti tria milia*; perperam confundente Interprete illo hunc nostrum locum cum alio Num. XXV. 9. extante, in quo Israëlita scortatores ad poenam rapiuntur, & in quem digitum intendit Paulus 1. Cor. X. 8. Tria vero milia tantum ex tanto populi cœtu occiderunt, non quod hi præcise fuerint sceleris auctores, quippe qui peculiariter Levitis innotescere non potuissent; sed quoniam visis illorum cada-

cadaveribus, reliqui refipuerunt, ac feriis ardentibusque precibus ad DEum sunt converſi. Eodem fere modo quo factum 2. Sam. XXIV. 15. ſeqq.

§. XXVI. Strenue in laniena hac perrecturos Levitas Moſes revocat, eorundemque facinus plane heroicum, ad quod exequendum prompti fuerant, dilaudat v. 29. in quo omnem putamus difficultatem exſpiraturam, ſi וַיֹּאמֶר דָּוִד in plusquamperf. reddiderimus, perinde ac Gen. XII. 1. ob coll. Act. VII. 2. 3. & alibi ſæpius fieri oportet, obſervaverimusque, Moſis indignabundi affectum reticere quædam ſupplenda, in hunc fere modum: dixerat enim Moſes, implete manum veſtram hodie gladiis arreptis ſtriſtisque, non in privatam vindictam, ſed Jehovæ, adeo, ut quiſque graſſetur in filium etiam fratremque ſuum; quo impetretis benedictionem vobis largiſſimam. Huc vero illa rejecit Moſes, in literas ea referens, cum, ut honori Levitarum, contra iniquos obtreſtatores, qui forte crudelitatem in populares aut neceſſarios interpretarentur, conſuleret; tum, ut ſe nihil ex iracundia, & animo injuſte efferveſcente mandaſſe, cunctis conſtaret luculentius. Quæ & ratio videtur, quare in poſtrema, qua populum proſecutus eſt benedictione Deut. XXXIII. 9. eadem repetat.

§. XXVII. Ne vero Moſes juſto videretur aſperior, poſtridie accingit ſe ad aſcenſum ſeptimum, operam daturus, ut populum DEO plene reconciliaret. Graviter propterea eosdem exhortatus, ut probe expendereſt delicti atrocitatem, & quantopere offenderint benigniſſimum Numen. Ac ne vitulo deſtructo perditoque, & quibusdam vitulantibus caſis, rem omnem confeſtam, & ſufficientem ab omnibus pœnam ſumtam, vane ſibi perſuaderent, conſenſurum ſe ait, & forte expiaturum DEO populum Exod. XXXII. 30. ubi partic. וְהָיָה non tam infert dubitationem de benigna DEI voluntate, quam delicti gravitatem, & remittendæ pœnæ temporalis difficultatem. Quin aliquando וְהָיָה perinde ac מִי יִדְעַ (2. Sam. XII. 23. Ioël. II. 14. Ion. III. 9.) etiam bene ſperantis

nota est v. g. Gen. XVI. 2. Ios. XIV. 12. 1. Sam. IX. 6. XIV. 6. Efa. XXXVII. 4. Amos. V. 15. Zeph. II. 3. itemque affirmantis, reddenda per *haud dubie, sane, certe* Ps. XIV. 6. 2. Sam. XIV. 15. XVI. 12. & alibi. Describitur hic ascensus, & quæ in eo gesta sunt, Exod. XXXII. 30. XXXIII. 12. Equidem B. CALOV. in B. I. super Exod. XXXII. 31. videtur contra TOSTATVM aliosque hunc ascensum pernegare, ex hoc solo fundamento, quod Moses non ascenderit ad DEum in montem, nisi iussus à Domino, quod cum Cap. XXXIV. 1. 2. excisis tabulis aliis demum factum sit, hoc de qualicunque ad DEum reditu vult accipere, citra elevationem in locum altiore, saltem in montem illum, in quo hætenus aliquoties coram DEO steterat Moses. Provocat ad Ies. II. 4. XXIII. 46. Exod. III. 17. in quibus locis *עלה* nudam in locum aliquem profectio- nem notare putat, add. idem *ibid.* super Exod. XXXIII. 4. Fallere tamen videtur B. Viri hypothesis, quod palam faciet mox evolvendus nobis ascensus octavus, cuius ille nullam prorsus rationem habuisse videtur. Nunquam nisi diserte iussus à DEO ascendit Moses, leges accepturus, ascendit ve- ro etiam citra expressum DEI iussum, pro populo interpella- turus, Etiam significatio verbi *עלה* generalior, quam præ- fert CALOVIVS, nondum videtur satis probata, duo enim priora loca eidem producta erronea sunt, & tertius petit prin- cipium. Sunt, fateor, loca quædam, præsertim in Ieremiæ vaticinio, quæ videntur exigere hanc significationem genera- liorem, sed diluit eadem B. SEB. SCHMIDIVS in *Com.* per quam erudite, ut non appareat, quid in iis jure amplius de- sideres. Perplacet nobis effatum Cel. Dn. D. DANZII, quod habet *Interpr.* §. 93. edit plenior. *Certa tamen verba sunt, quæ alterutrum saltem compositorum denotant perpetuo, nec lectori re- linquunt arbitrium, pro varietate contextus, modo simplicis modo compositi notationem eligere, cujusmodi v. gr. עלה ascendit, & ירד descendit.* Quod & repetit in *Synops. Interpr.* §. 66. II. LIGHT-FOOTVS in *Chron. temp. & ord. textuum V. T. fol. 29. coll. Spicil. in Ex. sect. 30.* perperam quoque precibus tantum DEum à Mose

Mose conventum putat, & quæ Exod. XXXII. 30. seq. relata leguntur, ad septimum ascensum spectantia, minus commode confert cum Deut. IX. 18. descripto octavo.

§: XXVIII. Causam vero populi apud Deum ita perorat Moses, ut primo aperte confiteatur, atrox admodum crimen læsæ majestatis div. ab eo commissum v. 31. deinceps vero humilime deprecatur culpam juxta ac pœnam, eamque in se potius cupit derivatam, quam ut populus opprimatur eadem v. 32. In quo loco iterum elucet affectus Mosis in populares suos tenerrimus, quo ne omnia quidem, quæ animo conceperat, eloqui potest. Si, inquit, condonaveris populo, habebis me hujus tui favoris & *Ὀυλανθραπίας* buccinatorum; aut si mavis sine aliquo supplemento: num condonabis peccatum illorum? Nobis vero prius videtur simplicius obiteram mox partic. *ἐάν* in sensu conditionali. Quod si vero non volueris iisdem remittere, dele me de libro, quem scripsisti. De duobus hic sunt anxii Interpretes, primo quidem de illo, quis qualisve hic liber sit, ex quo deleri vult Moses, si suis veniam impetrare non valeat. Deinde quid de hoc Mosis petito statuendum? De illo variæ oppido sunt Interpretum sententiæ, dum alii cum B. FRANZIO de *Interpr. Scr. S. Orac.* 37. librum vitæ tantum temporalis, quam sibi adimi voluerit Moses; alii vero librum heroum; rursus alii librum legis cupiunt intellectum. Quæ vero omnes, & si quæ aliæ sunt interpretationes, consistere haud queunt, quia ad illas parum quadrat div. responsum v. 33. *Quisquis in me peccaverit sciens volens, illum delebo ex libro meo.* Nec enim peccatoribus etiam protervis Deus illico vitam eripit; atque ex opposito delentur e libro vitæ temporalis quoque ii, qui malitiose non peccarunt. Nec omnes qui vel in libro legis, aut heroum catalogo comparent à peccatis proæreticis vacui sunt. Nobis hinc præferenda videtur B. SEB. SCHMIDII sententia, quam in *disp. de Phrasi Scripturæ detetionis e libro vitæ, membr. I. §. 8.* exponit. Intelligit is librum vitæ gratiæ, quæ terminatur, saltem ex intentione divina seria & efficaci ter-

minari debet in gloriam perpetim duraturam. A qua proinde Moses se voluerit exclusum, ut modo contribulibus suis liceret esse salvis. Ex quo facilis est ad alterum quasitum responsio, scilicet has Moses preces omni nāvo haud carere, quod ipsa DEI responsio arguit, quantumvis Moses non opinatus fuerit, se morte sua pro Israēlitis peccatoribus satisfacere posse, sed voluerit ita movere misericordiam divinam, si rigorosæ justitiæ divinæ fuerit quodammodo saltem satisfactum. Simili rem illustrat B. SEB. SCHMIDIVS loco cit. §. 9. *Vt, scribens, si creditori pro 1000. florenis tot nummos offeras, non ad satisfaciendum pro omnibus justitiæ, sed ad eliciendum pro reliquo gratiam.* Cautior hinc reditus videtur Paulus Rom. IX. 3. inquiens, non ἐυχόμεαι, sed ἠυχόμεν, *precaber, si scil. possibile foret, anathema fieri pro fratribus meis secundum carnem.* Nisi malueris hæc potius accipere de zelo Pauli pro Judæis præpostero, quo flagrans concitabatur in gentes, ne videlicet hæc in eorum locum fierent DEI peculium, adeoque textum illum reddere: precabar ego olim, qua eram in Iudæos amentia abreptus, fere ut illi, quos Lucas Actor. XXIII. 14. sistit. In quo sensu commentarii loco esse possent, quæ legimus de Paulo Actor. VIII. 3. IX. 1. seqq. XXVI. 10. 11. 12. XXII. 3. 19. 20. Gal. I. 13. 14. Phil. III. 5. 6. 1. Tim. I. 13. ac rem omnem mirifice illustraret, si satis certa esset JAC. ALTINGII in *Schilo* L. 4. c. 26. 27. 28. p. 321. seqq. conjectura; Nimirum ea, quæ in *Talm. Cod. Berachoth* fol. 28. 2. & fol. 29. 1. leguntur de Samuele parvo, quod precum formulam, ברכת המינים dictam, composuerit, eandemque precationi שמונה עשרה rite dispositæ adjecerit. Cum vero non ignota sint, quæ in contrarium hic moverit VITRINGA L. III. de *Synag. vet.* P. II. c. XIV. p. 1049. seqq. & obs. S. L. III. c. III. §. 16. p. 522. & alia varia circa istud negotium dubia attendenti subnasci queant; nec illa jam examinare vacet, aliis hæc expendenda relinquimus, vel saltem in alium ea locum rejicimus.

§. XXIX. Cum Mosen ita orantem correxisset placide
be-

benignissimum Numen, probaturum magis adhuc pœnitentiam Israëlitarum, vera ne illa sit ac seria, non illico in petitionem Moſis, de peccato populi ita dimittendo, ut ab omni pœna & caſtigatone liberi ſint, condeſcendit. Exod. XXXII. 34. Hoc quidem indulget precibus Moſis, ut polliceretur, ſe, angelo quodam creato duce, illos perducturum in terram patribus ipſorum promiſſam: ſed tamen peculiarem & ſuperabundantem gratiam ſuam, qua eoſdem præ omnibus aliis populis exornaverat hætenus, iisdem ſe ſubtracturum, nec amplius ſe, Angelum increatum, DEI filium, ita præceſſurum eoſdem. ceu fecerat hucusque; quin & puniendi poteſtatem ſe reſervaturum in tempus, quod ipſe iudicaret opportunum, ubi videlicet illi culpam reiteraverint, & hoc ipſorum vulnus ac vibex recruderit. Quæ poſtrema filii DEI loquentis verba, ipſe Moſes ita interpretatur, ſubjiciens verſ. 35. וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת הָעָם וּגְרָם אֶת הָעָם וּגְרָם. Quæ quidem verba multum negotii faceſſunt Interpretibus, ignaris, quis illorum ſenſus eſſet. Hinc alii accipiunt, de plaga quadam, peſte v. gr. paulo poſt actu immiſſa ob idolum iſtud, ut hac interfecti dicantur plures ex populo, quam Levitæ occiderant. Vt quemadmodum v. 34. peculiarem aliquam viſitationem non particularem, ſed communem minatur dominus, ſic ſubjungatur ſtatim v. 35. ejusdem comminationis executio. Ita volunt ABVLENSIS, LIGHTFOOT *Spicil. in Exod. Sect. 29.* & CALOVIVS *Bibl. Ill. ſuper h. l.* Aliis vero magis placet v. 35. verba de cæde antecedente per Levitas κατ' ἀνακεφαλαίωσιν interpretari, eaque reddere in plusquamperfecto h. m. Sic quidem percufferat Iehova tunc temporis populum idololatricum, non tamen prorsus delevit. Et ita habent JVNIVS & PELARGVS, approbati cel. Dn. D. MAJO *Oecon. Judic. div. P. I. c. III. §. 9. & 12.* Sed cum in utraque nexus huius cum antecedenti verſu, itemque cum ſequentis capitis initio, ſit paullo intricatior, mallemus nos reddere in hunc ſenſum: ſic volebat etiam deinceps, tempore ſibi opportuno, DEUS animadvertere in populum huncce; propter nequitiam illam in vitulo commiſſam. Vt ſignifice-

tur ; quod pœnam hujus peccati plenariam non plane abs-
sed distulerit tantum DEus, nisi perrexerint feriis & indefes-
sis precibus iram ejus magis magisque demulcere. Tria enim
millia, per Levitas enecta, in signum saltem cecidisse, quo-
modo essent omnes perituri, ni resipuerint.

§. XXX. Repetit vero mox Exod. XXXIII. 1. 2. 3. suam
promissionem, in calce cap. anteced. insinuatam, de conce-
dendo iisdem angelo ductore, ut perveniant in terram A-
brahamo, Isaaco & Jacobo olim jurejurando promissam, mel-
le ac lacte affluentem ; se autem prouti adhuc factum fue-
rat, cum illis iturum negat, quoniam sit populus duræ cervi-
cis, ne consumeret eos. Non ignoramus aliter hic sentire
multos, qui etiam angelum in h. l. promissum autumant esse
in creatum, respicique volunt promissionem Exod. XXIII. 21.
factam. In qua sententia ex nostris fuerunt B. GERHAR-
DVS *Exeges. L. III. de SS. Trinitate* §. 140. & CALOV. *Bibl. III.*
super Exod. XXXII. 2. 13. taceo recentiores, atque ex Refor-
matis RIVETVS *super b. l.* Ast veremur, ne illa locorum
prorsus dissimilium comparatio multum nobis obsit in loco
etiam priore vindicando, quemadmodum supra accepimus,
CLERICVM esse hoc eo ab usum, ut ostenderet, etiam Exod.
XXIII. 20. Angelum tantummodo creatum promitti. Adeo-
que præferimus longe illorum sententiam, qui hic pariter at-
que in v. 34. cap. proxime anteced. angelum tantummodo
creatum promitti asserunt. Id quod argumentis solidis evicis-
se putamus B. SEB. SCHMIDIVM *coll. bibl. l. p. 122. seqq.* ejus-
demque vestigia secutum B. SPENERVM *de aeterna Christi*
div. c. III. §. 19. p. 252. seqq. ejusque epitomatores, KANNEN-
GIESERVUM *in edit. altera, quæ an. 1714. prodit c. I. §. 15. p. 39. seqq.*
Nam in Exod. XXXIII. 2. 3. ita contradistinguitur angelus
promissus DE O, ut illo eunte, hic non eat. Quod quo-
modo in filium Patri *ὁμοῦσιον* competat, qui est in Pa-
tre, & Pater in ipso, ne divinando quidem quisquam asse-
quetur. In illius enim angeli, de quo supra Exod. XXIII. 21.
sermo, medio erat nomen DEI, adeoque, ubi ille ivisset, i-
vis-

visset ipse DEVS conf. 1. Joh. II. 23. Cogitur propterea B. GERHARDVS & B. CALOVIVS ll. cc. hunc facere sensum, quod DEus nunc non promittat, se angelum illum missurum, sed antea se promississe testetur, jam vero minetur contrarium verbis : *ego autem non ascendam tecum*, quod quam sit durum, nemini non est obvium. Accedit, quod ipse DEI filius sit, qui Exod. XXXIII. loquitur, promittitque angelum se missurum, qui propterea increatus esse nequaquam poterit. Probatur, DEI filium oratorem egisse hic loci ex eo, quod is negat hic praesentiam suam, cujus praesentia & ductus promissus fuerat. Is autem erat angelus, in quo erat nomen DEI, h. e. unigenitus DEI filius Exod. XXIII. 21. Porro, qui hic negat ductum suum, ille non erat angelus mittendus, negat autem hic ductum suum DEI filius, ergo angelus hic mittendus non est DEI filius. Quare etiam v. 4. vocatur דבר ה' dicendum potius ה' , si idem ille angelus ductor promissus hic esset, qui supra Exod. XXIII. 20. seq. Et Moses inique fert hanc promissionem v. 12. 15. qui tamen supra XXIII. 21. in ea plane acquieverat. Vrgent laudati jam auctores aliud praeterea argumentum depromptum ex Exod. XXXIII. 19. coll. cum c. XXXIV. 5. 6. in quo hic angelus, Mosen allocutus, sistatur tanquam Jehova praedicans de nomine Jehovæ. Sed quid huic sit tribuendum, infra dicendi locus erit, in ascensu Mosi octavo. Ne autem Moses putet verba DEI, quibus se ascensurum negabat, continere sententiam absolute definitivam, sed sciret esse exaudienda sub conditione, nisi perstiterint in luctu, & poenitentiam suam perseverantem testati fuerint, ideo addit praeceptum de ornatu omni removendo, ut cognosceret, quid ipsis faceret quod deinceps v. 5. legimus.

§. XXXI. Tristi hoc nuncio septima vice ad populum ex monte venit Moses, ex cujus ore, cum turba id perciperet, in lacrymas solvebatur. Et quoniam Deus ad Mosen dixerat, removeri debere omnem illorum ornatum, hinc non modo nullum apponebant, sed etiam, quem gestabant, con-

fe-

festim deponebant, sacco & cilicio induti, ut omnibus appa-
 rerent serio dolentes de peccato suo v. 4. 5. 6. ita enim reddi-
 mus v. 6. *sic privabant se ipsos Israëlita ornatu suo prope montem
 Horeb.* Nondum vero in his acquiescit Moses, sed solvit quo-
 que tentorium suum, non quidem privatum, sed publicum
 illud, ad quod Mosen, populi ducem, convenire solebant
 Seniores populi, de negotiis publicis consilia inituri, unde
 מועד אלהים dicebatur, & quod nubes gloriæ obumbrabat,
 quando DEus ibi se manifestabat. Nolumus tamen ad hoc
 probandum uti argumento RIVETI in h. l. *quod nimirum
 Moses cum familia sua castra non reliquerit.* Quoniam oppido
 incertum est, adfueritne jam, cum hæc contingerent, illa. Equi-
 dem Exod. XII. jam descriptus legitur Jethronis soceri Mo-
 sis cum ejusdem uxore & duobus filiis adventus; dubium
 vero est quam maxime, suone loco fiat, an vero, quæ eru-
 dita est LIGHTFOOTI *Spicil. in Exod. sect. 23. tota, & in chroni-
 c. temp. ac ordin. text. V. T. super Num. X. f. 33.* conjectura, per
 prolepsin historicam huc fuerit relata, occasione maledictio-
 nis divinæ in Amalekitas Exod. XVII. fin. emissæ, inter quos
 mixtim habitarint Kenitæ, Jethronis posterij. Sam. XV. 6. Nim. ut
 condoceremur, ad eos nil attinere hoc maledictionis fulmen,
 Mosen ait illum statim post maledictionem introduxisse veni-
 entem in castra Israël, & ad DEum: quamvis re vera pertine-
 ret historia advenientis Jethronis & familiæ Mosaicæ inter
 v. 10. & 11. Cap. X. Numeror. ubi jam discessum à monte Si-
 nai parabant Israëlita. Constare hoc videtur ex Deutr. I. 6-19.
 & ex eo, quod, cum Jethro appelleret, offenderit Mosen Ex-
 od. XII. 16. nota facientem statuta DEI & leges, quas de-
 mum in monte Sinai accepit, ut, post Exod. XII. sequens, te-
 statur historia. Illud tentorium suum extra polluta tanto
 scelere Israëlitarum castra asportari, ibique sibi figi jubet, in
 signum, nec velle DEum amplius peculiari sua præsentia po-
 pulo rebeli & pervicaci adesse Exod. XXXII. 7. Quod mul-
 ti etiam ex recentioribus hic intelligunt tabernaculum illud
 publicum, templum quoddam portatile, id series historica
 fert

fert nullo modo. Nam hoc tabernaculum, cujus imaginem Moſes viderat in monte, cum ſexta illuc vice veniret, & de quo forte Iſraëlitis in deſcenſu illo præ indignatione nil expoſuerat, nondum erat conſtructum, multo minus erectum. Voluitque Moſes & ſuum tollendo teſtari, indignos tanto beneficio factos eſſe Iſraëlitas. Spem tamen ſuo & Joſuæ introitu facit Moſes, rediturum ad ipſos eſſe Jehovam, ſi exemplum non fucatæ probitatis, quod ipſis ambo præibant, ſtrenue fuerint ſectati. Proinde diſcedit ex caſtris ſuum ingreſſurus tentorium, in ſymbolum, ita migraturum ab ipſis Jehovam, ſi mali eſſe perrexerint, & ſimul experturus, quales ſe ſint geſturi. Cumque Iſraëlitæ mæſti, inque tentorium ſuorum januis conſtituti, terga Moſis abeuntis conſpicerent, lacrymis atque ſuſpiriis largiter effuſis precati, ne prorsus eosdem deſereret, ſpondentes animum, magis quam hactenus demonſtrarant, DEO obſequioſum: Tum Moſes ex colloquio DEI, quod ex nube illius tabernaculum replente inſtituerat cum eo, ad populum redit, relicto, uti bene habet B. LVTHERVVS in verſione ſua, præpoſtere & plane contra accentuum tenorem hic à LVNDIO Jud. Heiligth. L. I. c. I. fol. 2. b. correctus, ibidem interea Joſua miniſtro ſuo Exod. XXXIII. 8. 9. 10. 11.

§. XXXII. Flebili hac voce triſtique ſpectaculo permotus Moſes denuo, fretus divina clementia, tacitaque gratiæ promiſſione, cum ſpem feciſſet Dominus, iturum forte ipſum, ſi pœnitentiam ageret populus depoſito ornamento, montem conſcendit, inque octavo hoc aſcenſu ſecunda vice apud Deum commoratur per 40. dies nocteſque impranſus & incœnatus Deut. IX. 18. 19. it. v. 25. - fin. X. 10. 11. coll. ib. v. 1. 2. Quo etiam pertinere videtur Exod. XXXIII. 12. XXXIV. 4. Plerique Interpretes hunc aſcenſum non attendunt, putatque B. SEB. SCHMIDIUS coll. bibl. I. p. 122. Moſen in tabernaculo conventus piis precibus Exod. XXXIII. 12. ſeqq. deſcriptis uſiſſe Dominum. Rectiſſime autem de illo monuit LIGHTFOOTVS in Chron. temp. & ord. text. V. T. T. I. opp. f. m. 29. & ſpicil. in Ex. ſcđ.

⦿. 30. fol. 178. a. & ad illius ductum B. SANDHAGEN in
werthen Tod. p. 601. Nam esse hunc ascensum à priori illo,
quo 40. dies totidemque noctes in monte exegit diversum,
dubitare quemquam non finit כראשונה in Deut. IX. 18.
& כימים הראשונים in Deut. X. 10. Quod diversus fu-
erit à postremo illo, quo attulit duas tabulas, ut digito suo
DEUS iisdem inscriberet decalogum, patescit ex Deut. X. 10. 11.
coll. ib. v. 3. & 4. ubi hic ascensus, quo DEUM populo plene re-
conciliarit, aperte contradistinguitur illi, quo pertulit ad DEUM
tabulas secundas. Itaque B. SEB. SCHMIDIVS *sup. Heb. XII. 21.*
minus commode videtur dixisse: *in hoc ascensu Deutr. IX. 19 de-*
scripto Mosén tabulas legis (secundas) atque alias leges accepisse.
Cum neque legis tabb. neque alias ad populum ordinationes
in hoc ascensu accepisse legatur, sed in sequenti. Quæ in hoc
ascensu acta fuerint inter DEUM & Mosén, illa ex ll. cc. ita
inter se cohærere videntur. Simulac Mosés pervenerat in mon-
tem, prosternebat se, & affligebat corpus suum jejuniis 40. di-
erum & noctium, & gravissimis argumentis allatis nitebatur
flectere iratum Numen, à cuius minis, quod vellet popu-
lum perdere, tantopere sibi metuebat. Persequitur hæc argu-
menta ipse Mosés Deut. IX. 25. seqq. Iisdemque hoc effici-
ebat, ut DEUS, se non perditurum populum, ediceret clemen-
tissime, erigeret prostratum Mosén, juberetque illum aggredi
intrepide populi in terram patribus olim promissam introdu-
ctionem Deut. X. 11. Et, quo minus dubitaret de fœdere
DEI cum hac gente redintegrando, præcepit, ut alias
pararet tabulas, easdemque in montem ad DEUM perferret,
quo iisdem inscriberentur decem illa verba, quæ lecta fue-
rant in prioribus Deutr. X. 1. 2. Sed quoniam DEUS supra
comminatus fuerat, se non ascensurum cum illis, & ange-
lum saltem creatum quendam missurum, qui eosdem duceret,
hanc animo suo sollicitudinem eximi petit Mosés, ut certior
reddatur, an hæc apud DEUM stet sententia irrevocabilis. Hoc
enim si foret, humillime rogat, ne abducantur à monte hoc,
rapina futuri omnium hostium suorum; Quod si vero secus,
posset-

possetque illud DEI severum in peccatores iudicium mitigari, orat demisse, edisserat, an ipse rursus esset processurus eos, & vias præmonstraturus, quo posthac etiam discernantur ipse & gens sua ab omnibus aliis nationibus, per totam terræ superficiem dispersis. Exaudit quoque DEUS Mosi preces, & se exorari patitur, asseritque, faciem suam h. e. (Exod. XXXIII. 15. coll. 16. & 20.) se ipsum cum illis abiturum, adeoque facturum, quemadmodum locutus esset, quoniam ipsum cognoverit nominetenus, h. e. uti præclare habent LXX. *ὅτι πάντα*; quasi diceret, præ aliis te singulari benevolentia complector Cap. cit. v. 12. 18. Huc enim commodissime ea referri nobis videntur, de quibus CLERICVS pronunciat: *quando hac dixerit DEUS Mosi, ex superioribus non constat.* Diffiteri nequit CLERICVS, faciem Regis interdum ipsum Regem, prout à Legatis distinguitur, significare 2. Sam. XVII. 11. nec reprehendere audet LXX. qui hic habent *αὐτὸς μετὰ τὸν θεόν*. Nihilo tamen minus ita pervertit locum: *Facies DEI hic vocatur nubes divinæ præsentiae symbolum, cui aderat angelus summi Numinis ἀπερὶ τοῦ* interpretis. *Quod si alius angelus, mandatis ab hoc acceptis, fuisset missus sine symbolo nubis, facies DEI ire cum Israëlitis negata fuisset.* Sine ulla prorsus causa commentus, angelum, qui in columna nubis apparuit, creatum fuisse.

§. XXXIII. Audacior factus Moses hac DEI indulgentia, sustinet petere, ut admittatur ad conspectum gloriæ divinæ ipsius Exod. XXXIII. 18. Nec indigne fert hanc Mosi rogantis, ut ita vocemus, importunitatem gratiosissimum Numen, sed in quantum locus relinqui queat petitioni Mosaicæ, in quantum non possit, condocet Exod. XXXIII. 19. seqq. Nimirum in v. 19. pollicetur, se facturum, ut prætereat in subsequenti ascensu nono & ultimo (Exod. XXXIV. 6. seqq.) coram ipso omnis sua bonitas, h. e. se declaraturum ipsi peculiari apparitione, quam bonus & benignus sit, & nominatim coram ipso proclamaturum Jehova. De posteriorum verborum genuina translatione disquirunt multis Interpret. B. SEB. SCHMIDIVS *coll. bibl. I. p. 125* seqq. oppugnat versionem JVNIO-TREMELLIANAM, quæ

reddit: *predicabo in nomine seu nominatim Jehova*, tanquam contortam & hebræorum accentibus adversam. Nam, inquit, si **שם** significaret nominatim, accentus rex appositus foret, qui a nomine **יהוה** divelleret, ut in simili factum casu *Exod. XXXI. 2. XXXV. 30.* Ipse autem præfert B. LVTHERI versionem, adeoque etiam hic quærit argumentum pro personarum divinarum pluralitate, dum, ut opinatur, & in h. I. alia sit persona Jehovæ prædicantis, alia vero persona Jehovæ prædicati. Ita quoque sentiunt supra laudati B. SPENERVS, & epitomator ejusdem KANNEGIESER, CALOVIVS item in *Bibl. Ill. super b. l.* qui remittit ad suam demonstrationem plur. personarum è V. T. c. XVII. atque CARPZOV. *disp. de Myster. Trin. ex V. T.* quæ est ista. *dispp. illius Academ. p. 616.* Sed, si dicendum quod res est, ex accentuum consilio versio IVNIO-TREMELLIANA, quæ sequitur LXX. prævalere videtur versioni B. LVTHERI, quoniam **שם** à **יהוה** divellitur per **ו** cum quo utique fuisset connectendum per **ו**, siquidem reddi voces deberent in nomine *Jehova*. Quo positu observato distinctivus requisitus fuisset in **וקראתי** ubi tamen apparet conjunctivus. Omnes proinde apices illi forent immutandi. Nec enim sola regum classis distinguit, sed æque duces etiam & comites, quin & barones vocem suam à sequenti dirimunt. Nam in officio distinctivo generatim spectato, & in quantum servis opponuntur, omnes sunt æquales. Et pro harum vocum numero rex ne quidem poni posset in **שם**, quoniam in **יהוה**, ubi sensus absolutior est, & quod magis spectat ad antecedens, quam ad subsequens **רפניך**, apparet **ו** rex minimus, qui poscebat se minorem, qui aliusquam ex ducum classe esse non poterat. Loca producta plane sunt nostro dissimilia, & **שם** ne quidem regem, sed **ו** imperatorem appositum habent. In eo quidem paria sunt, quod inter **שם** & nomen proprium personæ intercedit distinctio, plane ut hic factum; sed in accentuum figura & consecutione propterea non poterat esse æqualitas, quia nomen proprium variis majorum nominibus adjectis circumscribitur, quod hic apparet sine ullo addita-

men-

mento: item, quod nomini proprio nullum aliud subijcitur
vocabulum, quod ad voces nomini proprio præmissas pertineat,
quod tamen hic videre est. Quod si **לפניך** abesset, & in
vocem **יהוה** incidisset, compareret utique in **כש** rex
quod docet coll. Exod. XXXIV. 5. in quo loco, huic dubio
procul parallelo, quomodo B. Vir suam versionem cum ac-
centibus conciliare voluerit, optandum, ut ostendisset. Res
adeo evidens est, ut acerrimis translationis a B. LVTHERO
adornatae defensor B. MICH. BECKIVS in suis *disquis. herm.*
tandem, post varia disputata, fateatur diserte: *ex hypothesis de*
punctorum & accentuum Ebraeorum auctoritate inviolabili, commu-
niolem illam interpretationem in forma defendi non posse, unde
simplicem versionem hanc: **Ich will mit Nahmen rufen JEHOVA!**
ceteris præfert. Sensus nim. hic videtur esse, DEum Filium Mosi
hoc signum, quandonam præteriturus esset ipsum, & bonitatem
suam omnem ei commonstraturus, dare voluisse, quod tum
in prætereundo nominatim esset proclamaturus Jehova; Cui
eventus ipse, & promissionis hujus executio Exod. XXXIV. 5.
seqq. planissimum faciunt, de quo in ascensu nono mox plura.
Ut vero extraordinarium hoc benevolentiae divinae documen-
tum eo magis grata mente veneraretur Moses, latius illud his
verbis ipse Deus deprædicat: nam miserebor cuius miserebor,
& gratiofus ero, cui voluero esse gratiofus. GROTII in hæc
verba glossam, *peccata quædam condonabo, quædam non condonabo,*
& eadem peccata his condonabo, non illis ob causas latentes hominibus,
mibi cognitæ; castigat merito B. CALOV. in *Bibl. Ill.* & ipse
CLERICVS. Dum Paulus Rom. IX. 15. hæc, in argumento,
non de prædestinatione, sed gratuita justificatione occupatus,
adfert, facile apparet, quam finistre hæc interpretentur, qui
hinc hypothesis à se excogitatam stabilire volunt, ab extraor-
dinario ad id, quod ordinarium est, & de quo quæritur, argu-
mentando. Præsertim cum non tam Pauli illa verba videantur,
quam bonis suis operibus turgidi alicujus Judæi, qui sibi de-
beri gratiam divinam opinabatur, & si secus fieret, dicendum
putabat, DEum pro absoluta sua potestate cum hominibus
G 3 agere

agere. Evincit hoc illatio ibid. v. 18. ex his verbis minus accurate facta, perinde ac Matth. V. 43.

§. XXXIV. Quid vero Mofi petenti concedi haud possit, & quare, exponitur verbis v. 20. & 23. in quibus *ἀνθροπῶς* loquitur supremum Numen, & per faciem suam, quam Moses videre non possit, juxta ac nemo mortalium in hac vita constitutus, intelligit essentiam & substantiam suam denudatam & resectam, per posteriora vero, Mofi conspicua, eandem quidem divinam essentiam, sed obvelatam & tectam in velamine, figura & imagine tantum aliqua. Promittit itaque DEUS, Mosen velamen illud in se tantum visurum, tale tamen, ut inde majestatem essentiae divinae colligere ipsi haud difficulter liceret; conf. egregie de his differentem B. SEB. SCHMIDIVM *coll. bibl. I. pag. 90. seq.* Explicat hoc ipso DEUS clarissime, quamnam Moses gloriam videre voluerit, gloriam nempe essentiae divinae, ideo enim DEO, v. 20. *τὸ videre faciem meam & τὸ videre me, ἰσοδυναμῶντα* sunt, quae sane responsio parum quadraret in Mosis petito, nisi hic illius sensus foret. Viderat quoque jam in prima quadragesimali commoratione penes DEUM gloriam tabernaculi, & cultus omnis levitici in imagine, videbatque cum populo quotidie gloriam Jehovah in nube, cum hac sublimiora peteret. Porro subjicit DEUS rationem, qua sese gerere deberet Moses, quando faciem suam à tergo ipsi esset monstraturus v. 21. 22. quod videlicet consistere debeat in antro quodam rupis illius. Ac ne, immunditiei suae conscientia perterritus, vitae suae metueret, obteeturum se illum ait manu sua potentissima, & vola, velut atra quadam nube, ne splendore praefulgido perstringantur oculi ejus, impediturum EXOD. XXXIV. 5. usque dum praeterierit; qua manu remota visurus sit *וַיֵּרָא* h. e. cogniturus ipsum ex operibus & effectibus. Utque Moses certior fieret de recipiendo rursus populo in foedus, à quo tam turpiter defecerant, accepit mandatum de parandis novis tabulis, additque, postridie Mosen in montem illas perferre debere, ubi inscripturus sit iis eadem verba, quae fuerint insculpta prioribus EXOD. XXXIV. 1. 2. Quo autem populus

pulus magis recordaretur legis severæ, non tantum neminem mortalium cum Mose in montem vult ascendere, aut circa montem illum apparere: sed etiam ne oves quidem aut jumenta pastum ducere permittit e regione montis illius Ex. XXXIV. 3. Hæc ubi audivisset Moses, descendit lætus ex monte, levatus quippe dolore illo, qui ipsum adhuc excruciarat, indicaturus populo, quanto labore constiterit, omnimodam atrocissimo eorundem delicto veniam impetrare, & quod tandem severissimum Numen se exorari passum sit, atque paraturus tabulas, queis postero die rursus ad Deum concederet.

§. XXXV. Denique nono & ultimo Moses in montem ascendit, adductis secum, quas dolarat, tabulis, commoraturus ibidem tertium 40. diebus & noctibus Exod. XXXIV. 4. usque ad fin. Deut. X. 1. - 6. Vix in montem pervenerat Moses, cum mox descenderet in eundem Jehova, promissi sui Exod. XXXIII. 19. memor. Quare cum Moses se ibidem stitisset in rupis foramine (Exod. XXXIII. 21.) apud Jehovam, proclamabat hic, ut Exod. XXXIII. 19. pollicitus fuerat, nominatim Jehova Exod. XXXIV. 5. A vero hic aberrare *Vulgatum* interpretem reddendo: *stetit Moses cum eo invocans nomen domini*, agnoscit super h. l. GROTIUS, laudatus propterea etiam CALOVIO. Hoc tamen omni non obstante B. SEB. SCHMIDII versio lat. etiam ex edit. secunda Anno 1708. sonat: *tum descendit Jehova in nube, constititque ibi cum eo, qui invocavit nomen Jehova*. Cum huic manifesto contrarium habeat B. Vir in *coll. bibl. I.* verbis mox citandis, & refragetur disertâ litera Exod. XXXIII. 19. וְקָרָאתִי ego Dominus clamabo, non tu Mose clamabis. Cumque præteriret Jehova, vociferabatur idem; Jehova Jehova! est DEUS quidem fortis, sed etiam gratiosus & misericors, longanimis & multus commiseratione ac veritate, sive commiseratione certissima, qui servat misericordiam millenis, condonat iniquitatem & prævaricationem, & peccatum omne, quo etiam cunque nomine demum veniat, ex adverso autem prorsus impunitos non dimittit reos, sed visitat iniquitatem patrum in filiis ac nepotibus, etiam tertiam

ac

ac quartæ generationis. Atque his à posteriori se notum faciebat Mosi, ut ex effectibus justitiæ ac misericordiæ cognosceret ipsum, quem à priori & de facie videre non poterat Exod. XXXIV. 6. 7. coll. XXXIII. 20. 23.

§. XXXVI. Equidem *Vulg.* interpres *latinus*, cumque illo B. LVTHERVS in versione *German.* subiectum verbi *נָתַן* in v. 6. Cap. XXXIV. faciunt, non Deum, sed Mosen, cui proinde omnia, quæ v. 6. & 7. sequuntur tribuunt, quasi ipse de Deo enunciaffet. Quorum vestigia tenet etiam CARPZOVIVS in *diff.* superius jam aliquoties cit. scribens, quod Exod. XXXIII. 19. promiserat, illud Exod. XXXIV. actu præstat, ubi Moses sub exordium precatationis suæ nomen *Jehova* ingeminat. CALOVIVS tamen in *Bibl. Ill. h. l.* judicat GROTIUM merito *Vulgatum* hic iterum ex *Ebræo* fonte correxisse, & B. SEB. SCHMIDIVS in *coll. bibl. I. p. 122.* diserte hæc DEO, non Mosi tribuit, inquiens: Porro quod Dominus hic (Exod. XXXIII. 19.) Mosi promisit, id præstitit c. XXXIV. 5. 6. 7. Et sane insignem hanc orationem v. 6. & 7. descriptam, juxta fontes DEO ipsi relictius, quam Mosi tribuendam esse, arguit accentuum positus, qui vocantem eundem facit cum transeunte; transiens vero dubio procul erat non Moses, sed *Jehova*. Cum si actus transeundi & prædicandi essent diversorum subiectorum, poni debuisset in *נָתַן*. Favet quoque huic expositioni Ex. XXXIII. 19. ubi idem dicitur prædicaturus, qui præterire facturus erat omnem bonitatem suam. Et infra Num. XIV. 17. seq. coll. v. 13. Moses hæc diserte DEO, non sibi tribuit, non inquiens, quemadmodum dixi, sed, quemadmodum dixisti; actum subjiiciens ac repetens pleraque versus hujus 6. & 7. verba: Vbi & ipse B. LVTHERVS tertiam adhibet personam, cum Exod. XXXIV. 6. 7. eadem verba efferat in secunda. Hinc B. JOH. FRID. MAYERVS in *historia versionis germ. bibl. Lutheri* egregia r. II. §. 6. ubi exemplis aliquot ex utroque fœdere petitis ostendere sustinet, priorem LVTHERI interpretationem interdum ad fontes propius accedere, meliusque illos exprimere, quam *deuteras* illius *Pegevidas*, inter illa etiam hunc nostrum locum

cum

cum Ex. XXXIV. 7. recensere non dubitat p. 30. b. referens ex aliorum, ibi laudatorum, virorum fide, in prioribus versionis B. LUTHERI editionibus legi, *der da beweist / der da vergiebt. Quomodo etiam habeat* PAVLVS BVRGENSIS à B. LUTHERO laudatus Num. XVIII. (XIV. forsan scribere voluit) 18. *sed in posterioribus editionibus minus bene: der du beweisest / der du vergiebest.* Ad quæ verba Vir plur. Rev. atque Clariss. M. JOH. MELCHIOR KRAFFT in *emend. atque corrigend. in hist. vers. LUTHERI à MAYERO adornata* p. 17. 18. 20. pro insigni, quo instructus est, apparatu, apud neminem alium facile obvio, ad consummatam versionis LUTHERI historiam condendam (quam, uti promisit annis abhinc aliquot: ita ut fidem publice datam, non sine insigni boni publici usu, tandem liberet, optandum) observat, ita in nulla editione ex prioribus legi. In eo tamen viri eruditissimi iudicium nobis deferendum videtur, ob fundamenta superius jam producta, quod illud duæque commodum putat, ac *da* / scil. secundam personam ac tertiam.

§. XXXVII. Moses, ubi hæc audiebat, illico non verticem tantum inclinat, sed totum quoque corpus in terram prostermit, ac identidem implorat DEum, quo ipse iret posthac cum populo, testatus, quam anxie salutem civium suorum promotam velit, & quamvis sit populus duræ cervicis, ut tamen condonet peccatum, & eos pro hæreditate ac peculio suo reputet, obtinere studet. Exod. XXXIV. 8. 9. Respondit DEus clementissime, se etiam in his exaudivisse Mosis preces, modo illi custodierint accuratius, quam factum hucusque esset, leges suas, ex quibus proinde quasdam, superius jam promulgatas, repetit & clarius explicat, jubetque Mosen, eas literis mandare, quia secundum illas icerit fœdus cum Mose, & populo Israëlítico Exod. XXXIV. 10-28. Postea quam igitur ibi absque cibo & potu jam tertium 40. dies ac noctes moratus esset Moses apud Jehovam, recepit ex illius manu duas tabulas, quas Moses in castris pararat, perscriptas ita, ut in iis extarent decem verba, quæ fuerant in prioribus Exod. XXXIV. 28. Dubium hic movet B. RYDRAVFF

in S. T. T. Loc. XI. Sive P. III. thes. 5. §. 1. p. 304. a. Mosen hæc scripsisse autumans, dubio procul, quoniam ויכתב τῷ nullum subiectum est appositum, idem faciendum esse ratus, quod ad anteriora: *eratque ibi penes Jehovaham 40. dies ac noctes, panem non edebat & aquam non bibebat*; subaudiri debet, Mosen nimir. non DEum. In quo tamen fallitur B. Vir, quod enim subiectum verbi ויכתב constituendum sit יהוה potius, quam Moses, patet ex Deutr. X. 4. ubi DEus dicitur secundum scriptionem priorem insculpsisse tabulis iteratis decem verba, quod & promiserat Exod. XXXIV. 1. nec ullum aliud discrimen inter tabulas priores ac posteriores indigitat Scriptura Sacra præter hoc, quod priores tabulæ, in se spectatæ, fuerint opus divinum immediatum: posteriores autem Mosis. At priores à DEO perscriptas fuisse immediate, dubio omni vacat ex Exod. XXIV. 12. & Deutr. IV. 13. lapsus ergo memoriæ est, quod in Deutr. I. jam d. Moses iussus sit scribere decalogum. Nec id asseritur Exod. XXXIV. 27. nam ibi non est sermo de decem præceptis, sed de legibus, quæ paullo ante ib. à v. II. seqq. enumerantur. add. Deut. IX. 10. Nollem igitur temere eo delabi, ut dicerem, DEO tribui scripturam, non quod immediate à DEO ipso, sed mediate à Mose, ad illius tamen nutum, facta esset, conf. de his JOH. BVXTORFIVS, in diff. de Decalogo in genere §. 25. 26.

§. XXXIIX. Descendit Moses de monte manibus gestans duas à se paratas tabulas, quibus, ut major conciliaretur auctoritas, nec quicquam viderentur prioribus ab ipso DEO paratis inferiores, splendore reddidit Dominus Mosis faciem venerabilem, ex quo viso timorem incutiebat Israëlitis, ut Mosen ignarum eorum, quæ ipsi contigerant, accedere non auderent, Exod. XXXIV. 29. 30. Ineptissima est Vulgati lat. interptetis translatio, ter in hoc capite obvias voces קרן עור פניו reddentis: *cornuta erat facies ejus*. Vapulat ob hoc insigne παρὰ ὅρα interpreter ille innumeris, nil quicquam defensus, aut vel satis excusatus, & cum alia nobis probata versione conciliatus, GROTIUS *super h. l.* & B. SAUBERTO, ut ut multum labo-

laboranti in *posthum.* p. 130. *seq.* Et magis, quam iste, inepti-
unt fere illi, qui causam, quare illius facies cornuta fuerit, in-
vestigare volunt. Aliis, ob 40. dierum jejunium ossa faciei
Mosis, velut acuta cornua prominuisse existimantibus; aliis,
uxorem Mosis, marito absente, aliorum amores sectatam
comminiscantibus; quæ recensuisse, est eadem confutasse. Nec
hilo melior est, quam in *renato è mysterio principio philologico*
p. 104. *seq.* adfert JOH. PETR. ERICUS, Isenacensis LL. &
Geogr. Pr. & Corrector Patavinus, *Mosen nomen ἐπώνυμον sor-*
titum à μόχθῳ propter tuberculos, qui nascentium vitulis cornuum
instar in fronte ipsi prominuerint, ex quo & frater ejus Aaron illius
in absentia ansam arripuerit, vitulum illum idololatria hinc celebrem
& statuam, quæ Mosen referret, conflandi, indeque etiam Moscho-
rum Mexicanorum idolum vituli patuli (corrupte Vizili puzili aliis
patilla) originem traxerit. Certum exploratumque putamus,
verbum קרן in conjug. kal, qua hic occurrit, non significare cor-
nua protrudere, sed radios emittere, cujus asserti argumentum
longe luculentissimum præbet Habac. III. (al. IV.) 4. etiam no-
men קרן radios notare ac splendorem, prouti idem apud Ara-
bes radios solis notare observat GOLIUS in *Lexico*, cum τὸ cor-
nua producere in hiphil notet, ut videre est Ps. LXIX. 32. Et
ita interpretatus est locum Paulus 2. Cor. III. 7. δόξαν asserens
faciei Mosaicæ cum LXX. Interpretibus: itemque Targum
triplex. Convenientissima sane est hæc sententia contextui
etiam Mosaico, in quo Moses nescivisse dicitur, quod in ul-
timo hoc ejus de monte descensu demum coruscaret cutis
faciei suæ, dum videlicet lux divinæ majestatis oculos adhuc
populi perstringeret. Unde ob ejus conspectum & Aaron &
reliquus populus eundem accedere verebatur, usque dum ve-
lumen obduxisset faciei suæ. Quod Judæorum quidam cor-
nua tribuunt Mofi, id figurate & eo in sensu fieri constat, quo
vox קרן occurrit Job. XVI. 15. 1. Sam. II. 10. Ps. LXXV. 11. atque
alibi locis à FLACIO *Clav. P. I.* ad vocem *cornu* indicatis.
Nummos autem, qui effigiem Mosis cornutam præferunt, à
Christianis, per Vulgatum Interpr. deceptis, sequiori ætate

eufos esse, peculiari de hac materia disp. evicit B. CARPZO. VIUS, quocum conjungi poterit, qui nummum cum à *Seldeniano*, tum *Lansiano* & *Geieriano* diversum, & sibi nusquam alibi hætenus visum adjecit SALOM. DEYLING, *Part. 3. obs. sacr. obs. 8. §. 3.* & fig. ænear. tab. I. fig. 7. delineavit.

§. XXXIX. Causa vero tanti, quem contraxerat Moses, fulgoris, unice videtur quærenda in arbitrio & voluntate divina, paulo ante expofita. Nec enim ex solo familiari cum DEO commercio diuturniori arcesfi illa poterit, cum ratio alioquin nulla esset, cur ni & post primam atque secundam quadragesimalem commorationem, idem admirabilis splendor in facie Mosis fuerit observatus. Nullum ergo in hoc Mosis exemplo præsidium reperiunt sententiæ suæ Observatores Halenses T. VIII. *obs. lat. obs. 8.* de gloriosissime lucente Adami corpore, licet ex pluribus ibi allatis ratiunculis hac una majorem, quam reliquæ omnes, speciem habeat. Cel. Vir in *Ephem. philol. disc. X.* totus in eo est, ut lectori suo persuadeat, hunc faciei Mosaicæ splendorem ex precum & devotionis ardore, quò pro expiandis populi peccatis intercesserit penes Deum, adeoque hinc ruborem & calorem vultus contraxerit, derivandum esse, quem cum Aaron & populus putarent, prodere animum Mosis iratum ob scelus idololatriæ nefandum; idcirco auferint a minas & iram spirantis facie. Sed hacratione ad sextum, septimum aut octavum ascensum potius hæc faciei Mosaicæ coruscantis species referenda fuisset, nam ibi preces longe intensiores, & majore animi fervore conceptas, effudit anxius de populi salute impetranda Moses. In nono enim hoc ascensu certus jam erat de obtenta populo gratia, nec in precibus pro eodem tantopere amplius effervescebat, ut efferbuerat antea. Velamine etiam opus non fuisset, si hæc genuina esset fulgentis faciei causa, rectius enim omnem metum animo Aaronis & populi exemisset, blandis verbis eos demulcendo, & interpretando, quod non succenseat iisdem. Saltem postea quoque, cum rescivissent jam Israëlita, quid hæc sibi lux vellet, vela amplius opus non fuisset. Paulus 2. Cor. III. 7. 9. 18. fane

sane explicat per *δόξα* majestatis divinæ glorioſæ, quadante-
nus ex facie Moſaica relucens; & Hebr. III. 3. comparat cum
gloria illa, quam Chriſtus ſit conſecutus. Eadem proinde glo-
ria fuiſſe videtur quoad rem licet non quoad gradum, qua dein-
ceps Moſes, ex mortuis ſuſcitatus, Salvatori una cum Elia in mon-
te apparuiſſe legitur Matth. XVII. 1-9. qua de conſ. B. GOTTFR.
OLEARII *obſ.* 57. tot. in *Matth.* videri quoque hanc in rem poterit
DEYLINGIUS l. c. §. 8. & 9. pag. 68. ſeqq.

§. XL. Moſes auſugientem è conſpectu ſuo Aaro-
nem & coetus principes revocat, iisdemque exponit, quid
hæc ſibi radians ſua facies vellet, & quod pertineat ad majorem
dignitatem auctoritatemque tabulis his à ſe delatis, quas nunc
adferret digito DEI perſcriptas, conciliandam. Inde poſtmo-
dum accedunt omnes Iſraëlita, quibus recenſet cuncta, quæ,
cum antea in aſcenſu ſexto de ſpontanea oblatione, deque ſa-
cris inſtituendis, tum jam DEUS locutus fuerat v. 31. 32. Cum-
que abſolviffet hæc eloqui Moſes, tum apponebat faciei ſuæ
velamen, & tanquam conſiliarius populi cum eo loquebatur
obvelato ſplendore, quo coruſcabat, uſque dum intraret in ta-
bernaculum conventus ad colloquium cum DEO inſtituendum,
ubi removebat velum, forte ut novos denuo radios concipe-
ret, uſque dum exiret, & ſimulac egreſſus eſſet, reſecta ſic
facie edifferebat Iſraëlitis id, quod in mandatis acceperat, pro-
uti habet v. 33. 34. Cumque ita Moſis è tabernaculo conventus
redeuntis & præcipientis faciem contemplati eſſent Iſraëlita re-
ſplendefcentem, tum reduxit, conſiliis populum adjuturus,
& juſ dicturus, velamen ſuper faciem ſuam, uſque dum rur-
ſus ingrediendum eſſet ipſi tabernaculum, ut ſermones miſce-
ret cum DEO v. 35. Nefcio, qui factum, ut interpretes ad u-
num fere omnes, ad horum verborum expoſitionem delati, hos
tres verſus poſtremos Cap. XXXIV. Exod. in ſenſum plane
aliū rapiant, verbis textus hebræi veluti neglectis penitus.
Exemplo eſſe poterunt, quæ hanc in rem habet Celeb. *Ephem.*
philol. Auctor p. m. 137. ſeq. Nec quicquam officere videtur
noſtræ interpretationi locus Paulinus 2. Cor. III. 7. ſin. cap.

An satis medeatur difficultati ex h.l. orienti CLERICVS sua, quam in v. 33. adornat, translatione: *donec autem absolveret Moses cum illis loqui, velum faciei suae imposuerat*: ambigo. Vt ut ipse in *Comm.* subjiciat: *Ita ut fecimus vertendum, sequentia ostendunt.* Nexus enim subsequens videtur intricatior, & praefertim v. ult. Cum igitur, ipso CLERICO iudice, loca, quae afferendae huic particulae significationi *donec* attulit B. NOLDIVS in *Conc. Part.* lit. 1. num. 15. dubia sint, quis sensum illius nondum satis exploratum, huc accerferet.

XLI. Tempus & dies, quo Moses postremo de monte descendit, LIGHTFOOTVS in *spicil. ad Ex. sect. 30. fol. m. 178. b. it. Chron. temp. & ord. text. Vet. Test. f. m. 29.* definit diem expiationis, qui est decimus mensis Tisri. Quae ipsa etiam sententia Judaeorum est in *Seder Olam Rabba c. VI.* Nos haec omnia satis incerta opinamur, tam quod terminus à quo supputationis illius, qui constituitur dies sextus mensis tertii *Sivan*, quo legem promulgatam esse supponunt, vi superiorum dictorum, nondum satis videtur ex textu erutus; quam quod, quales fuerint menses Mosaici, pleni omnes, an vero plenus unus, alter vero cavus, nondum extra omnem controversiae aleam positum cernimus. Nec definiri potest exacte, quonam singuli ascensus die caperint, ut de fine omnium postremi, & descensus die, certi quidpiam statui queat. Nobis etiam in hoc nec seritur nec metitur. Equidem in eo adstipulatur Judaeis RIVETVS, quod Moses cum secundis tabulis descenderit mensis septimi die decimo, in cuius memoriam festum expiationis singulis annis celebrandum fuerit. Sed cum non agnoscat secundam in monte per 40. dies commorationem, quam LIGHTFOOTVS constituit, eumque secuti nonnulli, calculum alia ratione init. Quam ex eo sententiam, sine ulla epicrifi adjecta, ut ipse eandem approbare videatur, adfert CALOVIVS *Bibl. Ill. ad Exod. XL. 2.* sed longius petitum videtur RIVETI inventum, & multa sumere, quae forte alii non darent, tanquam certa. CLERICVS in *Tabul. Chronol. in hist. 4. poster. libb. Moses diem etiam deter-*

determinare ausus non est, scribens: *sexto mense ex monte rediit.* Indignos reputarat Israëlitæ Moses, qui tabernaculum reliquaque sacra, quorum figuram, primum in monte 40. dies commoratus, viderat, conficerent, posteaquam se cultu vituli collutulassent. Nunc vero restaurato, ex quo exciderant, fœdere, inter leges repetitas hanc etiam iis exposuisse videtur, quare dinumerarunt populum, acceptarunt spontaneam, quam Dominus exigebat, oblationem, & mox artificibus Bezaleele & Oholiab, conficiunt cuncta, quæ eo pertinebant. Hæc propterea à Mose sine ulla tautologias nota copiosius relata legimus Exod. XXXIV. - XL. eum saltem in finem, ut ex collata inter se rerum sacrarum confectio, & ministerii Levitici ordinatione, cum figura illarum Mosi exhibita, & mandato eidem dato patefcat, quam obsequiosos se & morigeros Israëlitæ præbuerint voci divinæ. Denique in Cap. XL. superadditur, quomodo his usque in mensem primum anni post exodum secundi (vid. v. 2. & 17.) perfectis omnibus, erectum fuerit tabernaculum hoc, quod erat templum aliquod portatile, cunctaque disposita. Ex tabernaculo recens erecto varias DEVS leges, quarum circa illud usus esset, ferre cœpit Lev. I. seqq. quas successive distinctis diebus auxit, ut colligere est ex Cap. IX. 1. X. 1. 2. XVI 1. adeo ut integer Leviticus liber unius mensis, ejusdemque ne quidem totius, spatii sit concinnatus. Quod ex coll. Exod XL. 2-17. cum Num. I. 1. patet. Quæ porro à mensis secundi die primo in anno post exitum secundo usque ad vigesimum ejusdem mensis diem acta fuerint in gente Israëlitica persequitur Moses Num. I. 1. usq; ad c. X. 10. inclusive. Quo illucescente castra movere, & itinera ex deserto Sinai persequi cœperunt Israëlitæ. Hinc Moses montem illum conscendendi nullam amplius occasionem habuit.

§. XLII. Atque sic breviter pro instituti nostri ratione consideravimus varios, eosque novem, Mosi in montem Sinai ascensus, & , quæ in illis erant memoratu digna, per-

perstrinximus potiora. Si licuisset nobis esse prolixioribus, potuissemus unum alterumve latius diducere, & fieri forsan etiam hoc debuisset, nisi vel sic ultra præscriptum pagellarum numerum excrevisset labor. Speramus tamen non plane nihil ad pericoparum illarum illustrationem hæc allatura, si expendantur sedulo. In neminis verba nos jurasse deprehendes L.B. sed libere nos sententiam, citra tamen cuiusquam insectationem, & modestissime dixisse, animadvertes. Tuum jam erit, si quis nobis obtigeris, hæc sub censuram vocare, & sic ubi nos alicubi à vero aberrare deprehenfi fuerimus, quoniam humani quid à nobis non putamus alienum, comiter nos in orbitam revocare; habebis nos in omnibus, ubi rectiora docueris, non tantum consentientes, sed tuum quoque favorem pro merito, ferente sic occasione, deprædicantes. DEI opem, quæ nostros hos conatus juvit clementissime, ad extremum laudibus nunquam intermorituris concelebramus, eidemque labores nostros humillime commendamus, regat eos & nos ipsos Sancto suo Spiritu, & nos clementissime tueatur ab omni malo,
AMEN.

FINIS.

CORRIGENDA EXTANTIORA.

Pag. 16. lin. 27. optionem. p. 17. lin. 22. post *præteritum* add. 1.
p. 18. l. 3. appellat. l. 34. quomodo p. 19. l. 4. urgere p. 28.
l. 15. hemistichil. p. 32. l. 12. eruant. p. 33. l. 33. intromitten-
di. p. 36. l. 2. ἀνακεφαλαίωσις p. 38. l. 4. momento. p. 39.
l. 14. eis. p. 40. l. 4. *Physica*. p. 43. l. 15. iteratam. l. 33. *deletionis*.

PEREX-

PEREXIMIO DOCTISSIMOQUE

DNO. RESPONDENTI

S. P. D.

PRÆSES.

um aliquot abhinc mensibus exponeres mentem de edendo industriæ Tuae specimine, quo locati à TE temporis, quod in Salana nostra exegisti PATRONIS rationem redderes, meamque & opem & Præsidium exposceres : ex variis, quæ proponebam argumentis, hoc *de multiplici Mosis in montem Sinai ascensu* arridebat præ ceteris, in quo periclitareris ingenii vires. Elaborasti in conquirendis digerendisque iis, quæ ad hoc negotium pertinebant, anxie, ut nihil fere in præteritis reliqueris, quo materia, suis neutiquam difficultatibus destituta, illustrari posset. Equidem si volupe TIBI fuisset esse prolixiori, excutere insuper potuisses, quæ crypto-Atheus Auctor anonymus *historia gentis*, quam *Sevarambes* appellat *Part. III. c. ult. p. 260. seq. & Part. IV. c. I. p. 264. seq.* ac alibi editionis *Germanicæ*; *Gallicæ* vero *T. II. c. IV. p. 298. seqq. & c. V. p. 302. seq. it. p. 352.* etiam ex his pericopis sugillavit, & ἐνθεον Mosen sub *Stroukaras*, *Sevarias*, aliisque nominibus ceu impostorem traduxit, id agens omni conatu, ut factis miraculisque illius omnem fidem detraheret, eundemque uni-

verso orbi sisteret planum, cui similem sol non viderit
unquam. Sed maluisti ea, quæ ad convellendam auctori-
tatem Scripturæ effinxit homo vefanus, relinquere The-
ologis discutienda, quippe ad quos propius attinere vi-
debantur. Satis ergo habuisti, supposita hic Deoque ipsi
probata fide Mosis, portenta sua coram tot testibus ido-
neis edentis, in sensum genuinum ex Hermenevticæ Sa-
cræ principiis inquirere, eundemque erutum, ac suis
fundamentis solidis superstructum, lectori ob oculos
ponere. Pauca sunt, quæ adjeci aut mutavi, tanta Tv
diligentia fueras in materia examinanda occupatus.
Testaris hoc specimine, quæ TIBI à DEO propitio ob-
tigerint ingenii vires, & quantas eruditionis opes in
hoc bonarum artium emporio per triennium, quod
fere apud nos exegisti, acquisiveris. Cumque præte-
rea secteris pietatem haud fucaram, jugiter ob oculos
habens Timothei exemplum, facile ominari potero,
quid aliquando utilitatis ex TVIS curis ac laboribus
in ecclesiam aut scholam sit redundaturum, modo
nactus fueris Patronos, qui foveant alantque co-
namina TVA laudabilia. Qui ut TIBI obtingant, a-
deoque studia TVA magis evalescant in ecclesiæ pa-
riter ac TVAM ipsiusmet salutem, Tuorumque sola-
tium, ex toto pectore voveo. Deproperabam Jenæ
m. Febr. 1716.

Rus, Johann Reinhard,

Disp. philol. de vario Mosis in montem Sinai ascensu

Jena 1716

4 Diss. 3006,20 y

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10953639-1

VD18 15092984-001